Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 218 (9900) 1975 чылдың сентябрь 17, среда

1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

КАНАДАНЫҢ ПАРЛАМЕНТ ДЕЛЕГАЦИЯЗЫН Н. В. ПОДГОРНЫЙНЫҢ ХҮЛЭЭП АЛГАНЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный сентябрь 15-те Кремльге Общиналар палатазының даргазы Д. Жеромга баштаткан Каналаның парламент делегациязын хүлээп алган.

Беседа үезинде совет канада харылзааларны хөгжүдериниң айтырыгларын, а ол ышкан делегейниң чугула айтырыгларын чугаалажып көргеи.

Совет Эвилели биле Канаданың аразында харылзааларның быжыгары ийи чурттарның улустарының эргежыктарынга, бүгү-ниити тайбыны быжыглаарының хереэнге бараан болур деп бүзүрелди Н. В. Подгорный илереткен. Делегейде бооп турар эки өскерлиишкиннерге Н. В. Подгорный доктаап, Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралга ат салган. Түңнел актының кончуг улуг чугула ужур-дузалыын онзалап демдеглээн.

Д. Жером Канада биле ССРЭ-ниң аразында харылзааларның чедиишкиниг хөгжүп турарын сеткил ханыышкыны-биле демдеглеп, ССРЭ-ниң Дээди Совединге хүндүткелдиг хүлээп алыышкын болгаш Совет Эвилелиниң алыдыралы-биле база чедиишкиннери-биле танышар арганы бергени дээш өөрүп четтиргенин илереткен. Делегацияның аян-чорук кылып келгени ийи чурттарның улустарының болгаш парламентилериниң аразында харылзааларны улам ыңай калбартырынга идиг болур деп идегелди ол илереткен.

Найыралдыг байдалда эрткен беседага ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң Даргазы А. П. Шитиков, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединиң Даргазы В. П. Рубен, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. П. Георгадзе, албанның өске-даа кижилери олурушканнар.

Беседага Каналаның ССРЭ-де элчини А. Д. Форд киришкен.

(СЭТА).

СЭКП-НИҢ XXV СЪЕЗДИЗИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ!

ҮЕНИ МУРНААН БРИГАДА

«Кызыл тудуг» эргелелинде Филип Лихоузовка удурткан тудугжулар бригадазы бүгү чуртка сурагжаан тудугжу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Злобинниң аргазы-биле ажылдап, бүрүн бот-орулга-чарылгаже шилчээш, эки түңнелдерни чедип алган.

Бригаданың ажыл-ишчилери тоску беш чылда 2 миллион 242 муң рубльдиг ажылын кылыр тургаш, 4 чыл 7 ай иштинде ону 2 миллион 249 муң рубль чедиргеш, амгы үеде онгу беш чылдың үлүүнге киириштир ажылдап эгелээн.

Ф. Лихоузовтуң бригадазы «Кызыл тудуг» эргелелинде тудугжу бригадалардан бир-ле дугаарында беш чыл планын чедиишкиниг күүсеткен. Шак ол чедиишкиннин чогум чажыды үдел? Ындыг айтырыг чайгаар-ла тургустунуң келир. Бригаданың амгы үеде ажылдап турар черинге чеде бердим. Ажыл-иш хайныышкынныг чоруп тур. Мурнакчы бригаданың удуртукчузу Филип Филипович Лихоузов эвилчеглиг шөлээзинде болду.

— Бригадиривистин оралакчызы Степан Борбак-оол бола болгай, ажыл-керектин дугайын оон айтырзыңза, ол эки билир кижи—деп, Кызыл хоорай Совединиң депутады, тудугжу Тарачи Саян-оол чугаалаш, чанында туйбу салып турган кижиже айытты.

— Силерниң бригадаңар тоску беш чылдың планын хуусаа бетинде долузу-биле күүсеткеш, бо хүннерде 1976 чылдың үлүүнге киириштир ажылдап турар болгай. Ынчаарга шак ол чедиишкиннерни түнүн ачызында чедип ап турар силер?

— Мапаа бир-ле дугаарында бистин бригада Москваның бүгү чуртка алдаржаан тудугжузу Н. Злобинниң аргазы-биле ажылдап, бүрүн бот-орулга-чарылгаже шилчээнивисти айтыры чугула—деп, Степан Борбак-оол чугаалады. Ийиде, бистин бригадавыста шупту бедик мергежилдиг тудугжулар ажылдап турар. 25 кижиниң 20-зи тудуг талазы-биле 4 разрядтыг. Олар херек апарганда шупту бызанчылап-даа, дашчылап-даа, монтажниктеп-даа азы өскээр чугаалаарга тудугга хамаарышкан ажылдарны шуптузун кылып билир.

Чамдык тудугжуларны көөрге, чаңгыс черге үр ызырынмас боор чүве-дир. А бисте ындыг эвес. Бригадавыстың ажылчыннарын ап көөр болза чаңгыс бригадага 5 чылдан 16 чыл чедир доктаамал ажылдап турарлар бар. Бистин чамдык аныяк тудугжуларывыс шериг албанын эрттиргеш, катап-ла бригадазынга ажылдап чедип кээп турар. Оларның чижээнге Григорий Шабалинни, Сюр-оол Тюлюшту болгаш оон-даа өскелерни адап болур. Бригадавыс иштинде эп-найыралывыс база быжыг. Ынчангаш бригадавыстың багай эвес түңнелдерлиг бооп турар чылдагааны үстүнде чугаалаан үүлдеримден улуг хамааржып турар—деп, Степан Борбак-оол чугаазын төндүрду.

Ол бригаданың тудугжулары амгы үеде республика найысылалының № 4 микрорайнунда 600 кижи чурттаар эмчи ажылдакчыларының общежитиезин тудуп, СЭКП-нин XXV съездизинге күш-ажылчы чедиишкиннерлиг ужуражыр дээн түс-түс кижилер аразында социалистиг чарышты улам калбарткан ажылдап турар.

В. ЧАДАМБА.

ЧУРУКТАРДА: Ф. Лихоузовтуң удурткан бригадазының нежигүнү Т. Саян-оол, бригаданың бөлүк ажылчыннары (солагай талазында).

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН ЭДЕ КӨРГЕН

Хову-Аксында автотранспорт бүдүрүлгези СЭКП Төп Комитединиң «СЭКП-ниң XXV съездизин төлептиг уткуур дээн социалистиг чарыш дугайында» доктаалын изин-биле деткээн. Ол коллективтин кежигүннери арга-курлавырларын сарап көргеш, мурнунда алган социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, планныг онаалдаларны күүседириниң хуусаазын кызырарын дугурушкан.

Доозукчу чылда пландан ажыр 500 тонна чүктү сөөртүр, чүк эргилдезиниң планын декабрь 1-ге чедир күүседир болгаш пландан ажыр 1 миллион 300 муң тонна-километрни күүседир, пассажирлер сөөртүр планын декабрь 25-ке чедир күүседирин хүлээңгеннер.

Чыл төнчүзүнге чедир арткан үеде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 1,5 хуу бедидер, пландан ажыр 1000 рубльдиг өрулгазын алыр, 2000 литр бензинни, 10 комплект дугуйларны, 500 рубльдиг артык кезектерин камнап алырын олар шиитпирлээн. Эрткен 8 айларда ол АТБ 23,2 муң тонна чүктү сөөртүп, 1319 муң пассажир-километрни ажылдап кылган. Бирги чартык чылдың болгаш эрткен 8 айларның түңнелдери — коллектив бедиткен хүлээлгезин ажыр күүседиптерин бадыткан турар. Ай, квартал планын ажыр күүседип, чолаачының чымыштыг ижинге мергежээн мурнакчылар коллективте хөй. Оларга эштер: Петров, Медведев, Трифонов, Федоров, Чайзан болгаш оон-даа өскелер хамааржыр.

АТБ коллективиниң ниити хуралынга чолаачылар, инженер-техниктиг ажылдакчылар бедиткен хүлээлгелерни ап, кижи бүрүзү бөгүн дүүнгүзүнден, даарта бөгүнгүзүнде эки ажылдаарын бүзүреткеннер.

Д. ЖЕСТОВСКАЯ.

Хову-Аксы суур.

Шамбалыгжыларның эгелээшкинин ёзугаар

40 ШАКТЫҢ ШАЛЫПЧЫ ЭЭЛЧЭЭНДЕ

Шамбалыг» совхозтуң ажыл-ишчилери партияның XXV съезидизинге алдаржыдып 40 шактың шалыпчы күш-ажыл ээлчээн чарлап, күскү хову ажылдарының бүгү комплекизинге, мал чеминиң белеткелинге кодээ ажыл-агый техниказын, автомашиналарны эң бүдүрүкчүлүг ажыглаар, ажаап алыышкын кампаниязының хуусаазын кызырар дугайында эгелээшкинни кылган болгай. СЭКП Кызыл райкомунуң бюрозу шамбалыгжыларның инициативазын деткээн болгаш районнуң ажыл-агыйларын ук эгелекчи саналды эдереринче кыйгырган.

Сентябрь 15-те эртен «Тиилелге» совхозтуң ажыл-ишчилери партияның XXV съездизинге алдаржыткан 40 шактың күш-ажылчы ээлчээнче киргеи. Ону ёзугаар дүжүт ажаап алыр, саваң болер, ангыс аңдарар бүгү техниканы № 2, 4, 6 бригадаларга мөөңнээн. № 6 бригаданың девискээринде 21 комбайн, № 2 бригадада 17 комбайн ажылдап турар. Совхозтуң 21 трактору, оон иштинде 8 күчүлүг К-700 ангыс аңдарып турар. Совхоз товунуң албан организация черлериндеп, фермалардан хөй кижини тараа кудуруу чыгдырып, саваң болдурүп чоруткан. Ниитизи-биле шалыпчы ээлчээниң ажылынче 500 ажыг кижини хаара туткан.

Шалыпчы күш-ажылдың ээлчээнге кирип тура, совхозтуң сураглыг механизатору Бады-Хөө Кызыд-оол К-700 маркалыг трактор-биле дөрт норманы күүседирин хүлээнгеи. Комбайнерлер, трактористер, чолаачылар ол саналды изин-биле деткип, кижи бүгүдези дөрт норма дээш ажылдаарын шиитпирлээн.

Совхоз шалыпчы ээлчет эгелээринге чедир 14300 ажыг гектар тарылга шөлүнүң барык 8 муң гектар хирезинден дүжүттү ажааган. Арткан тараанны октябрь 1-ге чедир бүрүн ажаап алыр, күскү хову ажылдарын бедик шынарлыг доозар сорулганы тиилелгежилер салган. Маңаа улуг идигни, ажылдаарының ёзулуг үлегерии, ажылчын туруш бүгүдезинде улуг курлавырлар барын 40 шактың шалыпчы ээлчээ көргүзер ужурлуг.

Х. ХОВАЛЫГ,

«Тиилелге» совхозта партком секретары.

АНЫЯКТАРНЫҢ ҮЛҮҮ

Ниитиниң малынга быжыг-чем-суур белеткелинге Чөөн-Хемчик районнуң аныяктары боттарының эвээш эвес үлүг-хуузун киирген. Районда мал чеми белеткээр талазы-биле аныяктарның 14 бригадазын, 21 звенозун тургускан. Ында шупту 1372 аныяктар хаара туттунган, оларның 1121-ри комсомолчулар. Мал чеми белеткээринге «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл» совхозтарның болгаш «Искра» колхозтуң аныяктары организастыг чоруун көргүзүп, бедик түңнелдерни чедип алганнар.

Ылангыя комсомолчу аныяктар бригадаларындан «Искра» колхозта аныяк коммунист ВЛКСМ Чөөн-Хемчик райкомунуң кежигүнү Деспил-оол Ооржактың бригадазы эки көргүзүглериг болган. Бригада 150 тонна сиген белеткээр планын 225 тонна кылдыр ажыр күүсеткеш, райком комсомолдуң шилчиир вымпели-биле шаннаткан. «Алдан-Маадыр» совхозтуң Бора-Тайга салбырында Дадар-оол Кууларга удурткан «Октябрь 30 чылы» колхозта Манзан-оол Монгушка удурткан аныяктар бригадалары эки ажылдап турарлар.

Мал чеми белеткелинин үезинде аныяктар бригадалары-биле чергелештир өөренгичилерниң будук-бүрү белеткээр 10 бригадазы ажылдап, 102 тонна будук-бүрүнү белеткээнвер. Чайгы дыштанылга үезинде Чадаана хоорайның № 1 школазының 10-гу классчылары бүдүрүлге бригадазынга идепкейлиг ажылдаан. Олар 15 тонна сигенни, 5 тонна будук-бүрүнү белеткээнвер.

Мал чеми белеткелинде ажылдап турар бригадаларга агиткультбригадалар доктаамал кээп турган. Олар чонга чүгле солун концерттиг эвес, а харын чораан черлеринге агитхуудустарны үндүрүп, лекция, беседаларны номчуп турарлар.

Чөөн-Хемчик районнуң аныяктары болгаш комсомолчулары 9-ку беш чылдың доозукчу чылынын планныг онаалдазын күүседир дээш база партияның XXV съездизинге күш-ажылчы белеткерлиг ужуражыры-биле шудургу ажылдап турарлар.

Б. ЛЮНДУП.

Суггатчының чедиишкини

Баштаксымаар чазык чаныг, хүлүмзүрүг шырайында чайнап чоруур ирейни Кызыл-Тайганың чону хүндүлээр болгаш мактаар. «Сүт-Хөл» совхозтуң ол салбырының хоочун тараажыларының бирээзи О. Д. Ыймажап чыл бүрү чаагай дүжүттү өстүрүп ап келгеи.

Ондар Допчаевичиниң харыам чеден чоокшулаан. Назыны улгатса-даа, оон ажылы өскелерге, ылангыя аныяктарга үлегерлиг болбушаан.

Тараа барда, эзт-даа, сүт-даа болур. Ол чугула сорулганы шиитпирлээринге сураглыг суггатчы С. Д. Ыймажап бодунуң үре-түңнедиг хуузун киирип турар. Оон үш кижи составтыг звенозу бо чылын 146 гектар шөлге кызыл-талын үш удаа суггарган—дүжүт чаагай болган.

Октябрь Революциязы орденниң эвилекчизи Ондар Допчаевич гектардан 20 центнер дүжүт өстүрер дээн хүлээлгезин херек кырында күүсеткен. Чамдык участоктарныы оон-даа бедик болуп турар.

Т. КАРЫМА.

МУРНАКЧЫЛАРГА ДЕҢНЕЖИИЛИҢЕР

Туктар—тиилекчилерде

Ниитиниң малынга чем белеткээр талазы-биле республиканың районнарының социалистиг чарыжынга сентябрьниң баштайгы он хонуунда тиилекчи болган районнарга шилчиир туктарны тывыскылаан.

Кызыл районнуң ажыл-агыйлары сентябрьниң баштайгы он хонуунда ниитиниң малынга чем белеткээринге 11,7 хуу немелдени чедип алган. Ынчангаш район төп зонага бирги черни ээлээн. Районга тукту тыпсырынга турасказаткан партия-ажылагый активиниң хуралы дүүн аңда болуп эрткен.

СЭКП обкомунуң чаныда партия комиссиязының даргазы Г. В. Иванов Кызыл районнуң ажыл-ишчилериниң мал чеми белеткээринге чедип алган чедиишкиннери-биле холбаштыр байыр чедирбишаан, СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун районнуң төлээлекчилериниге тывыскан болгаш мал чеми белеткээринге, дүжүт ажаап алыышкынынга, кыштаглаашкыга белеткелге район моон сонгаардаа улуг чедиишкиннерлиг болур дээрзинге бүзүрелии илереткен.

* * *

Бай-Тайга район сентябрьниң баштайгы он хонуунда мал чеми белеткээринге 22,3 хуу немелде өзүлдени чедип алган, барыын зона талазы-биле чарышка тиилекчи болуп үнген. Ол районга тук тыпсырынга турасказаткан хурал база-ла дүүн Тээли суурга болуп эрткен.

СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак районнуң төлээлекчилериниге тывыскан болгаш малга быжыг чем баазазын тургузарынга, дүжүт ажаап алыышкынын дүрген болгаш чидириг чок чорударынга, кыштаглаашкынга белеткелге чедиишкиннерни бай-тайгажыларга күзээн.

ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съездизинге уткуштур шалыпчы күш-ажылчы ээлчегге турушпушаан, «Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының ажылишчилери ниитиниң малынга арбын чемни белеткээр дээш сорукку ажылдап турар. Мал чемперин белеткээрин көвүедир, оон камгалал, кадагалалын күштелдирер талазы-биле организастыг ажыл багай эвес.

Мал чеминиң белеткелинде 90 ажыг кижи хаара туттунган. Механизастаттынган бир бригада, 70 хол кадыырлыг үш звено ажылдап турар, олар аразында социалистиг чарыштыг. Чарыштың ачызында сентябрьниң баштайгы он хонуунда шудургу ажылдааш, салбыр 700 тонна сиген белеткээр онаалдазын 710 тоннага күүсеткен, 50 ажыг тонна будук-бүрүнү белеткээн. 1975—1976 чылдың кыжынында ишкинчилер 150 тонна сигенни немей белеткеп алырын шиитпирлээн.

Белеткеттинген сигенни чамдык кыштагларда чедирген. Суур чоогунда ийи кезек черде мөөңней сараатаарын үргүлчүлеп, ында таныыл хайгааракчыларны тургускан.

Мал чеминиң белеткелинде 90 ажыг кижи хаара туттунган. Механизастаттынган бир бригада, 70 хол кадыырлыг үш звено ажылдап турар, олар аразында социалистиг чарыштыг. Чарыштың ачызында сентябрьниң баштайгы он хонуунда шудургу ажылдааш, салбыр 700 тонна сиген белеткээр онаалдазын 710 тоннага күүсеткен, 50 ажыг тонна будук-бүрүнү белеткээн. 1975—1976 чылдың кыжынында ишкинчилер 150 тонна сигенни кезип, онаалдазын 90 тоннаны ажырган. Бодунга бердинген 120 тонна сиген онаалдазын Шеленин хойжу бригадазының малчыннары (бригадири О. Дава) 150 хуу күүсеткен. Хөр-Тайга сес чыл школазының коллективи (директору Б. Куулар) 45 тонна сигенни белеткээрин аазаан Моңгуш Сыян-оол 35 тоннаны, Моңгуш Сарыг-оол 28 тоннаны, Моңгуш Натпит-оол 21 тоннаны, Ондар Мурзууну 22 тоннаны, Ондар Чимит-Доржу 17 тоннаны белеткээн.

Мал чеми белеткээри-биле чергелештир кыштагларны сентээр ажыл база чоруп турар. Бирээзинге-ле 300 баш хөй кирер чаг дөрт кажааны Моңгуш Базыр-оолга удурткан звено тудуп доосхан. Өске бир кажаанын тудуушкуну чоокку хүннерде доостур. Малчын бүрүзү кыштагларда аар-саар септелгелерни чазын кылып алза-даа, кышкы турлагларны хынамчалыг белеткээринче малчыннар кичээнгей салып турар.

М. ДАДАР-ООЛ,

«Сүт-Хөл» совхозтуң Ишкин салбырының эргелекчизи.

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

Ильичилерниң чогаадыкчы ижи

Москваның Владимир Ильич аттыг электромеханика заводунуң коллективи «Доозукчу чылды стахановчу ёзу-биле декабрь 26-да доозаал!» деп кыйгырыгны адаа-биле ажылдап эгелээн. Чыл планынга немештир 500 муң рубльдиг продукциязы бүдүртүнер.

Партияның XXV съездизиниң салган сорулгаларын орденниг заводтуң ажыл-ишчилери чедиишкиниг боттандырып келген. Тодаргайлаарга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле беш чылдың онаалдазы 3,5 чыл дургузунда, а беш чылдың ниити планы бо чылдың июль 1-де чедиишкиниг күүсеттинген. Заводтуң кылып турар моторларының 41 хевириниге Күрүвениң шынар демдээн тывыскан.

Күш-ажылчы бо улуг тиилелгени чедип алырынга үш кол фактор—калбаа-биле дээштиг кылдыр организастаан социалистиг чарыш, ажыл-агыйны удуртурунуң методун сайзыраңгайжытканы, ажылчынларның профессионал мергежилин бедиткени улуг рольду ойнаан.

Заводтуң партия организациязы бүдүрүлгениң технологтуг чорудулгазын доктаамал сайзыраңгайжыдарынче улуг кичээнгейни салып турар. Беш чылдың эгезинден бээр бо коллективтиң ажылчыннары бүдүрүлгеге 200 хире чогаадыкчы саналды, 400 ажыг чаартылганы шиңгээткен. Ол үүлдериниң ниити экономиктиг ажыы 3 млн. ажыг рубль болган. Ильичилерниң чогаадыкчы ажылынга найысылаалдың 30 ажыг дээди өөредилге черлери, эртем-шинчилел институттары улуг дузаны көргүзүп турар. Эртем биле бүдүрүлгениң быжыг харылзаазының амыдыралда канчаар боттанып турарын бо заводтуң ажыл-ижи тодаргай херечилеп турар. ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондет-кежигүнү Г. Н. Петров 15 чыл ажыг үениң дургузунда заводтуң консультантызы бооп ажылдап турар.

Заводта ажылдап турарларның хөй кезин техниктиг чогаадылга ажылынга хаара туттунган. Штамповка цехиниң слесарь-кацналга цехинде партия бөлүүнүң отчёт-соңгулдалыг хуралынга санал бергеннер сонургаанчыг фактыларны чугаалаан. Коммунистериниң саналын ёзугаар бо участоктуң бүгү ажылчыннары ийиги мергежилди чедип алыр дээш социалистиг чарышты организастаан. Ооц түңнелинде партбөлүктүң кежигүн бүрүзү техниктиг дешилгенин киржиккизи, чогаадыкчы азы чаартыкчы апарган. Чижээлээргe, слесарь В. Белокуров калбак кац демирлерни хачы-биле кезер арганы чаарткан, ону ажыглап эгелээн соонда ук операцияга үнер үе ийи катап кызырылган. Участоктуң дыка хөй чаартыкчылары, оларның аразында коммунистер П. Петухов, П. Кораблев, С. Меркулов, А. Капцов, В. Смирнов болгаш оон-даа өскелер база партгруппорг А. Шевченко бо хүннерде онгу беш чылдың үлүг-хуузунга киириштир ажылдап турар. Заводтуң өске-даа 79 партбөлүктеринде байдал ындыг.

Ажылчыннарның мергежилин бедидер сорулга-биле партия организациязы мастерлериниң чөвүлелин тургускан. Чөвүлелдиң кежигүннери даандырыкчыларның шимчээшкинин удуртуп, аныяктарны кижизидериниң методиказын чугаалажып көрүп турар.

Партия ТК-ниң «СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарыш дугайында» доктаалынга сорук кирген ильичилер чаа техниканы комплекстиг шиңгээдириниң программазын боттандырып эгелээн. Чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналардан 150 муң рубльдиг немелде орулгазын алырын шиитпирлээн.

(СЭТА).

Күс—малчыннарга эң-не чымыштыг ажылдың үези. Ниитиниң малынга четчир санныг чемни белеткеп алыр дээш күжениишкинниг ажыл-иш ам-даа үргүлчүлевишаан. Бо чай каан болган ужурунда, шөлдерден сиген шоолуг үнмээн. Ол чорук чем белеткеп алырынга бергелерни таварыштырган. Ынчалзажок көдээниң ажыл-ишчилери бүгү-ле болдунар аргаларны, күрлавырларны ажыглап тургаш, мал чемин арбыдадыр белеткеп алырының боттуг хемчеглерин алган.

СЭКП-ниң XXV съездизинге төлептиг ужуражыр дээш социалистиг чарышты калбартпышаан, мал чеминин белеткелинге хойжулар боттары база идепкейлиг киржип турар. Ол дугайын «Хойжунуң индириинин» бо үндүрүлгезинде чугаалап турар.

Бо чылын агаар-бойдустуң байдалы таарымча чок болган ужурунда келир кыш берге болуру чугаажок. Ынчангаш малчыннарның харысалгазын бедидериниң эргежок чугулазын «Алдан-Маадыр» совхозтуң сураглыг хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ооржак Чыртай-оолович Дажы-Намчал бодунуң үүлүнде бижээн.

Хой ажылында чугула кампания—хойнуң эдержилгези болгаш тарып боодазылгазы эгелээн. Ол ажылды эң-не бедик деңнелге эрттиреринин, аңаа хойжуларның идепкейлиг киржириниң дугайын бо арында база-ла чугаалап турар.

Ынчангаш «Хойжунуң индириниң» бо үндүрүлгези хойжуларның соңгаарлаттынмас ажыл-херектеринге тураскааттынган.

«Оок» совхозтуң хойжулары Чолдак Оюновна биле Монгуш Балчыевич Носак-Доржулар чээрби ажыг чыл хой кадарын келген. Хойжу өг-бүле ылаңгыя тоску беш чылда бедик көргүзүглерни чедип ап, кызымак ажылдап турар. Эрткен дөрт чылдарда олар үс хойдан-на үстен эвээш эвес хураганны, бир хойдан 3,5 килограммдан куду эвес дүктү ап, планныг онаалдарын чедишкиниг күүседип келген.

Бо доозукчу чылда олар 100 хойдан 104 хураганны менди доруктуруп, бир хойдан-на 3,5 кг дүктү кыргып алган. Монгуш Носак-Доржу — «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи. Ол лениниң юбилей медалы-биле база шаңнаткан.

ЧУРУКТА: Чолдак биле Монгуш Носак-Доржулар.

МАЛЧЫНДАН ХӨЙ ЧҮВЕ ХАМААРЖЫР

Мен барык-ла бүгү амыдыралым иштинде мал кадарын келдим. Бо арада чүү көрбедим дээр. Каан-халыын, кадыг-берге чылдар-даа тургулады. Ынчалзажок бо чай ышкаш мындыг каан, берге чай билбес-тир мен. Берге-ле чай болду. Бистиң «Алдан-Маадыр» совхозтуң девискээринге каш чыл улаштыр кыжын хар дүшпейн келген. Оон калында чайын бо хире каан болурга, оът-сиген үнер боор бе. Чайгы үеде одарларның өзүү шоолуг үнмээн. Харын. сөолгу чаазынынар шыгы-биле оът ам хенчелеп үүгүн чыдар-дыр.

Совхозтуң малчыннары малды чайын семиртип, кышка өдүр херек сигенни белеткеп алыр дээш болдунар бүгү-ле чүүлүг кылып турар. Мал чеминиң белеткелиниче бүгү күштү мобилизастаян. Бо чугула херекке малчын бүрүү идепкейлиг киришкен. Демниг ажыл-иштин ачызында сиген белеткээр планны совхоз күүседип алган. Сенажты база планнаанындан хөйнү белеткээн. А будук-бүрүнү, силосту планнага чедирев дээш ажылдап турар. Сигенни, будук-бүрүнү ам-даа хөйнү белеткеп алыр дээш күжениишкини кошкатпайн тур бис.

Ам күс эгелей берген бо. Күс дээрге кышка белеткелдиң эң-не шинтпирлиг үези болгай. Кыш берге болур деп чүве бистиң кижи бүрүзүнге биладингир. Ам кол соруга болза мал чемин белеткээрни күжениишкиниг үргүлчүлээри-биле чергелештир, кышталарда кажаахораны, чүртталга бажыңнарын ыяк септээри, белеткеттинген мал чемин турлагларже чедирери болур. Бистиң Оргу-Шөлдүң хойжу бригадазы малга четчир чемни белеткээр дээш шуудургу ажылдаан. Ынчалзажок чем белеткээрин ам-даа үргүлчүлевишаан бис. Оон-биле кады кыштагларның септелгезин база чоруда берлиис.

Мен бодаарымга, кышка белеткелде «аар-саар» дээр ындыг чүве турбас ужурлуг. Мында бүгү-ле чүве чугула. Оларны чогуур үезинде кылыр херек. Оон башка кыш өршээвес болгай.

«Шын» солунуң арыннарынга өйлеп-өйлеп парлап үнүүрүп турар «Хойжунуң индириин» ажыглап, бодумнуң чамдык бодалдарымны хойжу эш-өөрүмбиле солчур бодаадым. Ужурунда ол дугайын частан-на эгелеп чугаалажыр турган чүве. Ам канчаар, үе эртип, элээн орайтай бевген-даа болза, моон соңгаар четпестерни катаптавас, оларны чайлаар дээш оны чугаалажыры ам-даа артык эвес боор.

Малчын кижи келир кышка белеткелди мырыңай частан-на эгелээр ужурлуг. Каяа чазаарын, чайлаарын, малды канчан эки семиртип алырын, кайын, чеже хире сиген кезерин, кыжын каяа, канчаар кыштаарын чазын-на ыяк планнап алыр. Мен ындыг кижи мен. Ам мээң маңаа чугаалаксал турар чүвем үүл дээрге, бистиң арамызда чамдык кижилер ынчаар кылбайн, аңаа-ла ат чодуп, мал кадарган кижи болуп турардыр. Ындыг кижилер бистиңдаа совхозта бар. Өске-даа ажыл-агыйларда бары чугаажок. Оларның ат-сывын аңаас бодай-дыр мен. Мээң бо чүүлүмүү номчаш, олар боттарын билип каар боор.

Кыштаганы чазаглан көжерде, кажааның өдээн коптарып, үүрмек септелгезин кылып, хамык үүвени эмгелеп-сескелеп каары малчын кижиниң дорт хүлээлгези болгай. Ындыг турбуже, чамдык кыштагларга баарга, кижи чурттавайн, үүгле ээн мал турлагжып турган кылдыр сагындырар: кажааның иштинде өдээ дээвириниге чедир деңнели берген, аастары бустутулап калгылаан, чем савалары уш-баш чок октаттынган, коданда бок долган болгулаар. Ол кыштарга кандыг малчын чурттап турганыл дээрзин кижи оон-на билип каар. Ол дээрге ат боралаан, чалгаа малчын ышкажыл. Ындыг ажыл-агыйжы эвес кижи канчап бедик көргүзүг, чеңин алыр боор? Бистиң ниити көргүзүглеривистиң куду болуп турары чогум-на ындыг кижилериң балазы-дыр. Олар мурнакыларның көргүзүглерин куду базып, оларның хөлегезинде ажытталып алган, малчын болуп чоруур ышкажыл.

Ам база бир чижек. Чамдык малчыннар каларып турар малынга чем белеткеп албас, яазы-бүрү сыллаг-биле оон ойталап турар. Ындыг кижилер бисте хөй болгай. Кыш дүжерге, олар «мал чеми эккелиңер» деп негээр, ол-ла. Оон эртерге ындыг кижилер күрүнеңге бергеин мал чемин безин кам чок төтчеглеп кааптар, харын-даа бодунуң хуузунда малын азыраар. Ону кандыг малчын дээр бис ынчаш?!

Малчыннарның аразында чалгаа кижилер бары хараадаанчыг. Чалгаа малчыннар малын орта кадарып, ажаавас, одарже чалап каар азы чемин норма-чижек чокка төп бээр, кандыг-даа кампалга дугайын бодаавас.

Малчынның харысалгалыг, кежээ, кызымак болурунуң дугайында айтырыг ылаңгыя ам онза чидин-биле тургустунуп турар. Үүге дээрге чай каан, ынчангаш өөт-сиген одарда шоолуг эвес, белеткеттинген чем чедишпес-тир. Ындыг болганда, кышкы үеде бүгү чүве малчын кижиден хамааржыр апаар. Ол кежээ, кызымак, ак сеткилдиг, харысалгалыг болур болза, малды берге-даа кыштан менди ажырып болур. А эрткен аңаа чылларда ышкаш тоомча чок олурар болза, бо кыжын шынап-ла бергедээшкинге таваржыр апаар.

Мону бөрымдаалап көргеш, малчын кижи бүрүзү бодунуң бот харысалгазын бедидери, тургустунган байдалы ханызы-биле медереп билири, ниитиниң малын менди чыл ажырар, оон чаш төлүн четче алыр, мал ажылының продуктуларын бүдүреринің база күрүнеге саларының планнарын күүседир дээш бодунуң бүгү күжүн, энергизын, арга-мергежилин харам чокка бээрі эргежок чугула. Чогум-на ындыг бодалбиле ол дугайын чугаалай бергеним бо.

Ол ышкаш, кышкы үеде малчыннарның ажылын үнелеп, оларның аразында чарыжын түнээрде, тус-тус кижилериң мал чемин кайы хире хумагалыг чарыгдап, ону ыяк белеткээш малга чемгерип турарын, малыга четчир, чемин белеткеп алганын, өдек-кыштаан ыяк септеп, ону корум-чурумнуг тургусканын, олар-белчирин чөп, мергежилдиг ажыглап турарын барымдаалаары чугула деп бодаар мен. Мээң бо бодалымны өске малчыннар деткинр дээрзинге ынанып-дыр мен.

О. ДАЖЫ-НАМЧАЛ,
«Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу,
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

МАЛГА СИГЕН БЕЛЕТКЕЛИ

БОДУНУҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

«Сүт-Хем» совхозтуң хойжузу Сертен-оол Делгер-оолович Монгуш каш чыл улай мурнакчыларның одуруунга санадып, төрүүр үс хойдан 90-дан 100 чедир хураганны ап келген.

Хоочун хойжу келир кышка база үлегерлиг белеткеп турар. Чайын 20 тонна сигенни бодунуң күжү-биле белеткээрин хүлээнген, 24 тоннага күүседип, ону кыштаанда сараттан алган. Ам-даа 6 тонна сигенни кезин ылырын хүлээгеен, ол ажылды уламчылавышаан.

Дуржулгалыг хойжу бо чылын бодунуң кадарган хойларын семиртири-биле 2—3 удаа одар солуп, боттанган кадарган. Семис, шырак хойлар кыштың соогунга төрүлбес, хүр кыш ажар дээрзин ол эки билир.

— Өлешкин хойжу бригадазында . Быстан-оол Донгак-биле социалистиг чарыштыг ажылдап, мал чеминиң белеткелинге ону ыяап-ла ажарын орааладжып турар мен —деп, мурнакчы хойжу чугаалап турар.

О. ДОРЖУ.

АНЫЯКТАРНЫҢ ИЖИ

«Тес-Хем» совхозтуң Ү. Шынаа салбырының хойжулары колдуу аңыяктар. Доозукчу чылда олар төрүүр үс хойдан 87 хураганны доруктуруп, бир хойдан 1,7 кг дүктү, бир өшкүден 800 грамм чөөктү кыргып алган. Күрүнеге 15 тонна дүктү дужаган.

Салбырның хойжулары эрткен кыштың бергелериннен чогуур түңнелди үндүрүп, кыштаглаашкынга шудургу белеткелди чоруткан, 360 тонна сиген белеткээр планын 100 хуу күүседкен, 250 тоннаны немей кезерин хүлээнген. Кышталарда 90 тонна сиген чедирип сараттааш, кажаалап алган.

М. ТИРЧИН.

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕДИПКЕН

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң хойжулары малга быжыг чем базаны тургузарынга үлегерлиг киржип турар. Чижээ, О. Доржу бодунуң өг-бүлезиниң кежигүннери-биле кады 10 тонна сиген белеткээр хүлээлгезин 11 тонна, О. Очур-оол база ынча тонна сигенни белеткээр тургаш, 20 тонна кылдыр күүседкен. Оон ынай хойжу О. Алдын-оол болгаш өске-даа малчыннар сиген белеткээр талазы-биле алган хүлээлгелерин ажыр күүседкилээн. Мал чеминиң белеткели ам-даа уламчылаан.

М. МОҢГУШ.

45 ТОННАНЫ

Моңгун-Тайга районнуң «Малчын» колхозта С. Хаттыг-оол удургаан № 1 хойжу бригаданың малчыннары боттарының күжүбиле 45 тонна сигенни белеткээн. Тоолайлыгда Н. Кара-оол, Кара-Ховуда А. Кара-оол олар удургаан хойжу бригадалар сиген белеткээр планын барык-ла орту кыр күүседи бергеннер.

Бо хүннерде ниитиниң малынга чем белеткээрин өске-даа хойжулар шалыпкын чорудуп турар.

Ч. МАНДЫЫЧЫ.

КОЖА-КОЖА САРААТТАР

«Хемчик» совхозтуң № 1, 2 хойжу бригаларының ажыл-ишчилери сиген белеткээр планын күүседип, 15-15 сараатты тургускан. Коммунист Х. Шагдыр-оолдуң бригадазы чарышка тиилеп, совхозтуң шилчиир Кызыл туғун чаалап алган.

Шупту 44 малчыннан 18 кижи мал чеми белеткээрниң планын күүседипкен, 119 тонна сигенни сараттаан болгаш кажаалаан. Малчыннардан С. Маадыр 14 тонна, Х. Базыр, С. Бора-оол олар 9-9 тонна, Н. Эрес-оол, О. Өрге, О. Бадыргы олар 8-8 тонна сигенни белеткеп, мурнакчы болган,

А. ЕВРОП.

КЫШТАГДА ПРЕССТЭЭН СИГЕН

Аныяк малчын Кан-оол Дондуп ала-иезинин изин базып, хой ажылынга мергежээн. «Кызыл тараачын» совхозтуң бо мурнакчы хойжузу чыл бүрүде бедик көргүзүглүг ажылдавышаан, мал чеминиң белеткелинге база идепкейлиг киржип келген.

Чайын үш тонна сигенни кескеш, кыштааның чанынга сараттаан. Эзрбекте сигенчилер бригадазынга он хонукта база ажылдаан. Малды хүр кыш ажырарының магадылалы — чайгы семиртилгени эки чоруткан. Ачылыг деп-тайга эдээ серини черге чайлаткан хойларын ам удавас Эзрбек унунче базырар. Оон хойларының күжү шыырак.

Мурнакчы хойжунуң кыштаанда 8 машина прессээн сигенни салбыр баштаар чери база чедиртип берген. Мал чеминиң курлавырларын четчири-биле тургузун ап, ниитиниң малын хүр кыш ажырар дээш аныяк малчын кыштаглаашкынга бүгү талалыг белеткенин турар.

С. УДУМБАРА.

БОТТАРЫНЫҢ ҮЛҮҮН КИИРГЕН

«Ак-Туруг» совхозтуң төп салбырының хойжулары 33 кодан хойнуң чайгы семиртилгезин чоруппышаан, кыштаглаашкынга бүрүн белеткелдиг ужуражыр сорулганы салган.

Ниитиниң малын менди кыш ажырар дээш 293 тонна сигенни кезин алырын хүлээгеннер. Ону күүседиринче салбырчың хойжуларының бүгү күжүн үглаидырган. Мурнакчы хойжу, коммунист Моңгуш Сагаан 22 тонна сигенни кезип, сараттаан, хүлээлгезин 10 тоннага ажыр күүседкен. Район Советиниң депутады Моңгуш Очур-оол чыл бүрүзе Улут-Хову аксында суттатыг шөлден сиген белеткеп ап келген. Бо чылын оон 18 тонна сигенни кезип, сараттаан кыштаанда чедирген. Оон ынай будук-бүрү курлавырын база арбынны тургузуп алган. Ол ышкаш хойжу коммунист Моңгуш Күдер сиген кезер талазы-биле алган хүлээлгезин ажыр күүседкен.

М. ЛАМА.

ХОЙЖУЛАРНЫҢ ЧУГУЛА ХЕРЭЭ

Хой ажылында чугула кампания — хойнуң эдержилгези болгаш тарып боозадылгазы эгелээн. Хойнуң уксаазын эки-жидери, продуктулуун бедидери, арбын чаш төлү алыры чогум-на тарып боозадылгадан кол хамааржыр.

Бо чылын республиканың колхозтарынга, совхозтарынга шуугу 556,6 мүң баш хойну эдержилгеге киирери, оон иштинде 320 мүң башты тарып боозадыры планда көрүүнген. Хойну тарып боозадырынга үрезин ажыглаар эң-не продуктулуг бүдүрүкчү кошкарлар бистиң республиканың уксажыдылга бүдүрүлгелеринде бар. Ындыг болганда, планнаттынганындан ыракта хөй хойну тарып боозадып болур арга бисте бар-дыр. Бодунуң кадарган хоюн эң-не продуктулуг кошкарының үрези-биле тарып боозаткан турарынга хойжу бүрүзү сонуургалдыг болур ужуралыг. Бо чугула херекте ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемнилери онза кичээнгейлиг салыры, ажылды мергежилдиг организастаары, четчир саныг пунктуларны дерип тургузары, маңаа хойжуларның боттары идепкейлиг киржири эргежок чугула.

Сентябрьның 12-де медээ-биле алырга, республикада 76 мүң ажыг хойну эдержилгеге киирген азы эрткен чылдың ол үезиндең 20 мүң баш хой, оон иштинде тарып боозаткан хойлар 27 мүң баш хире болуп турар. Бо чугула ажылды Қызыл, Бин-Хем, Улут-Хем, Чөөн-Хемчик районнар элээн организастыг эгелээн. Хойнуң эдержилгези болгаш тарып боозадылгазы бо чылын эрткен чылга болаарга, эрте болгаш организастыг чоруп турар.

Ынчалзажок хой ажылында бо чугула кампанияда четпестер хөй. Ол дугайын ыыттавайн барып болбас бис. Хойнуң тарып боозадылгазын Тес-Хем, Эрзин районнар үүгле чаа эгелеп турар. А Бай-Тайга шуут эгелеваан. Таңдының үүгле нин ажыл-агыйы олче кирген. Тарып боозадылганың технологизыны Чөөн-Хемчикте «Искра», Улут-Хемде «Х Улут хураа» колхозтар каржызы-биле хажыдып турар. Пунктуларны дериваан, үрезин ап турар кошкарлары арган, кошкарларга хой тыптырып турары шын эвес, пунктуну арыг-силиг болдурбаан.

Бо ажылдың чамдык черлерде саадап турарының бир кол чылдагааны — тарып боозадылга пунктуларының чедишпези. Чаңгыс пунктуга 1500 баш хойну тарып боозадыр нормадыг. Оон хөй болза күш четтинмейн баар. Ындыг тургуже, чижээ, пункт чедишпевиниеден «Революцияның чалбыжы», Тока аттыг, «Бай-Тал», «Қызыл Тук», «Шамбалыг» совхозтар 3000 баш чедир хойну чаңгыс пунктуга тарып боозадырын планнап турар. Оон экн түннел алдынмазы билдингир. Ындыг болганда, бо ажыл-агыйларның удуртукчулары пунктуларны немей түлар талазы-биле шинтпирлиг хемчегларни алыр хүлээлгелиг. А хойжулар ону негээр болгаш боттары пунктулар белеткээринге, тударынга эң-не идепкейлиг киржир херек.

Ажыл-агыйларның хөй нуруузунда уксаалыг кошкарлар чедишпейн турар. А эдержилгеге ажыглаар деп турар кошкарлары хайнак болгаш куду продуктулуг. Ынчангаш ындыг ажыл-агыйларга хойну арга-лыг-ла болза, шуптузун тарып боозадыры чугулаа.

Ажыл-агыйларга «бодунуу» дээр ындыг хынаттынмаан кошкарларны ажыглаарын шуут болдурбас херек. Коданда хоюнга хынаттынмаан, уксаа чок хураган кошкарларны чажырып салыр ындыг кижилер хойжуларның аразында база бар. Ындыг кижилерни ам сойгалап илереткеш, чогуур кеземчени көргүзериниң үезин келген. Оларның бурруузу-биле хөй саныг хураган өлүп, хорап, хөй дүк чедир алдынмайн, хойнуң уксаазы дорайтап, ажыл-агыйлар улуг каражага таваржып турар-дыр.

Хойну август, сентябрь айларда эдержилгеге киирерге төлү улуг, шырак, доругуучал болур. Ынчангаш өлүп хораары эвээш. Бо киш берге болуру билдингир чүве төлээде, хойну эрте эдержилгеге киирген, оолдаашкынны эрте кыжып эрттирери чугула. Моон ужурундан тарып боозадылганы үзамдыктырып бөлбас херек.

База бир шаптыктыг чүве — тарып боозадыр техниктериң чедишпези. Ылаңгыя Каа-Хем, Тес-Хем районнарның ажыл-агыйларынга дыка хөй техниктер негеттинип турар. Техниктер кылдыр хойжуларның боттарын курстарга өөредирин моон соңгаар практикалаза чогуур. Тарып боозадылга эгелей берген болганда, чедишпес техниктерни ажыл-агыйның бодундан тыптынар апаар. Мурнунда ындыг ажылды кылып турган кижилер ам өске ажылда болза, оларны хостааш, аңаа ажыглаар херек.

Хойну күзүн эдержилгеге, тарып боозадылгага канчаар кииргениниңдеп келир чылдың түңнели хэмааржыр апаар. Ынчангаш бо чугула кампанияны эң-не бедик деңнелге организастыг эрттиреринче ажыл-агыйларның удуртукчулары, зоотехниктери онза кичээнгейин салза чогуур.

А. ТЮТИНА,
республикада күрүнеңиң уксаажыдылга каттыжылышкынының начальнигиниң оралакчызы.

ТӨЛЕПТИГ ИШЧИЛЕР

Салчак Шимит дуглакчы кадарчы хереглеевейн, үүгле ев-булеш-биле ажылдап турар. Хойжунуң кадайы Чооду Өнермааның маңаа киирип келген улуг улус.

Хойжу келир кышка өйшаанда белеткенген. Кыштаандан кежер мурнунда кажаазының көрженин коптарып, аштаан. Малдың чайгы одарладыышкынын эки чоруткан. Келир Қыжын хереглээри-биле 2000 бөдөл будук-бүрүнү белеткээн, кыштаанда чедирип алган. Амгы үеде ол кыштааның үүрмек септелгезин кылып турар.

С. КЕНДЕН.

Каа-Хем район.

* * *

Оон мазы-гары аныяк. Хойжулаа-ла беш чыл чаа чедип чоруур. Ынчалаа-даа чыл дүкү кыргып алган.

Оон өөнүң хереглеп эзин Намчал Ондар хой хураганны бо чылын доруктуруп, эки сакманщык деп мактаткан. Ону бо чылын Иймс кодаа Советтиң депутадынга соңгааны — оон төлептиг ажылжын бедиш-биле үнелээнинің хереглиг.

Ондарлар келир кышка бүгү талалыг белеткенген. Кыштаның кажааларын, чуртталга бажыңын септээн, 10 тонна өдекти курраткан болгек.

А. ОНДАР.

Чөөн-Хемчик район.

Беш мүң хой кирер

Соңгу Өстиядa хой ажылының эң улуг комплекизин Моздок районнуң «Знамя Ленина» колхозунда тудуп турар. Оон бирги эдлчээ ам ажыглалда кирген.

Хой семирти азыраар ол бүдүрүлге черинге беш мүң баш хой турар. Чемнерни хуваай салыры болган суг бааři бүрүн механизастаттынган. Ол чорук хойну семирти азыраарынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн шинтпирлиг бедидериниң, продукциянын бот-үнезин чиңгедириниң аргазын берип турар. Мурнунда беш мүң баш хойну чөөрби ажыг кижи ажаап, азырап турган болза, ам үүгле сес кижи четчир болган.

(СЭТА).

ЧЕМПИОН КОШКАРЛАР

Үрезин хой тарып боозадырынга ажыглаар, продуктулуу колхозтарда болгаш совхозтарда аңаа кошкарларга болаарга, 2—3 катап ажыг ындыг бүдүрүкчү кошкарлар республиканың уксажыдылга бүдүрүлгелеринде бар.

Қызылдың кол уксаажыдылга бүдүрүлгезиниң эң бедик продуктулуг уксаалыг үш кошкары 1974 чылда уксаалыг малдарның Бүгү-россий конкурузунга киришкеш, эң бедик үнелээшкинни алган болгаш уксааның чемпионнары кылдыр саналтаан. Олардан алтай уксаалыг кошкарының дириг деңзизи 150 кг, кыргып алыр дүгү 26 кг. Красноярск уксаалыг өске кошкарының дириг деңзизи 122 кг, дүгү 24,6 кг. Сараджа уксаалыг кошкарның дириг деңзизи 61 кг, дүгү 7,5 кг.

Уксааның чемпиону, рекордчу ындыг кошкарларны азырап өстүргени дээш РСФСР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозу Қызылдың кол уксаажыдылга бүдүрүлгезин 5500 рубль-биле шаңнаан.

Бо болза өске черлерден эккелген уксаалыг кошкарларны чурт иштиниң хойлары-биле хайнакталтырып тургаш алган, бистиң республикага өстүрген кошкарлар-дыр. Ындыг бедик продуктулуг бүдүрүкчү кошкарлар бистиң мурнунда уксаалыг кошкарлар ап турганывыс Красноярск болгаш Алтай крайларының ажыл-агыйларында чок болган. Бисте ол хире бедик продуктулуг чок дээн чемпион кошкарлар бар-дыр. Ынчангаш ажыл-агыйлар боттарының хойларын ол кошкарларның үрези-биле тарып боозадыр херек. Аңаа, хынаттынмаан кошкарны хойга салырын болдурбас херек. Чемпион кошкарларның үрези-биле кодан хоюн тарыткаш, шак ындыг бедик продуктулуг салгалды алырынче хойжу бүрүзү чүткүүр ужурлуг.

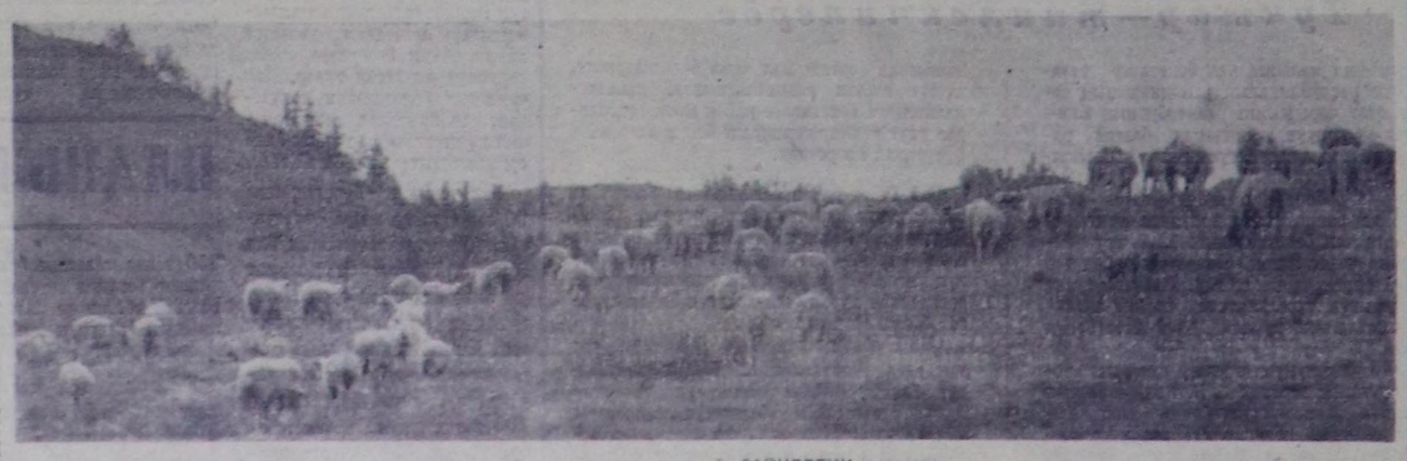

Одарда кодан хой. А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

УЗБЕК ССР. Наманган областың «Коммунизм» совхозунда кадрлар белеткәәринге улуг кичәәнгейни салып турар. Чоокта чаа аңаа хөвең ажаар машиналарның механик-чолаачыларының алды айлыг курстары ажылын доосканн. Оларны 30 ажыг, колдуунда-ла ортумак школаларның доозукчулары доосканнар. Дүжүт ажаап алыышкынынга олар киржирлер.

ЧУРУКТА: курстарның доозукчуларының бирәәзи, Андижанның хөвең өстүрер институдунуң бот өөредилгениг студентизи Н. Гапарова болгаш курстарның инструктору О. Алимов.

Х. ХАЙДАРОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Улуг-Хемге таваңгайлаан
Улуг-Ийим, Кадыр-Ийим,
Уруг чаштан ойнап өскен
Улуг-Шынаа Межегейим.

Тандынын чону, ылангыя Межегейге шаанган бөөр чурттап чораан араттар төрөөн черин мактап, ынчаар ырлажыр. Оны амгы салгалдың аныяктары база-ла сеткилиниң ханызынан чоргаарал-биле ырлажырлар.

1947 чыл. Ада-чурттуң Улуг дайынының тиилелгениг доозулганының соонда, совет кижилериниң кайгамчыктыг тайбың куш-ажылының хайнытын эгелээнинин үеви. Дайынның үрегдөөн, улус ажыл-агыйынга болгаш культурага халдаткан каража-когаралын катан тургузларынга, улам ынай хөгжүдеринге үүле-херектин күчүлүг фронтузу калбарган.

«Чаштанчыдан чалбыыш үнер, дамыраттан хемнер болур» деп улустуң үлегер чугаазы ужурлуг. Төрөөн чурттун делгем бүгү булуннарында ышкаш, Межегейиин араттары шуптузу боттарының улуг-хуузун киирип, чаагай-жылылганын ол улуг хөрөөнче база көдүрүп үнген. Хүннүн ынчаардагы көл айтырының бирөөзи — үүрмек, чедиимес хуу ажыл-агыйны каттыштырары, коллективтиг амыдыралды организаастаары турган.

ЧААРТТЫНГАН МЕЖЕГЕЙ

Эртине-Булак, Арыг-Бажы, Алаак ол ынчалар чурттап чораан Адыыа, Данзын-оол, Ендан, Бадыргы, Төкел-оол, Күржепей ышкаш өлөөн каш хөөчүннар МЧАЭ (мал, чер ажылының эвилелин) организаастап эгелөөн.

Амгы совхоз төву Алаак суурнуң орнунга, ынчаарда кандыг-даа тулуг чок, чүгле Оюн Дажы ирейнин чавыт бажыны турган. Аная чылган баштайгы хуралдан 20 хире өрегелиг МЧАЭ тургустунган. Олар эвээн ажыл малын катган, үүрмек херектерлен ангыда 8 демир андазынныг, сиген кесторер 3 машиналыг болганнар.

Демниг ажылдың ачызын, каттышкан ажыл-агыйның артык күштүүнге араттар бузурөөш, оон кежигүүн болганнар чоорту көвүдөөн. МЧАЭ-нин организаастыг тургузуу улам-на бижыгын, экономиказы чылдан чылче хөгжүн олурган.

Межегейиин араттары ажыл-агыйның оон-даа бедик, улам-на бузурелдиг хевири — колхоз организаастаарын шиитпирлөөш, МЧАЭ-зин Ленин аттыг колхоз кылдыр эле турган. Коммунистиг партиянын, Совет күрүнеиин онза кичәәнгей салганындан чонуун культуразы улам-на бедип, колхозтуң экономиказы шапкын хөгжүп эгелөөн.

База бир чижек. Кара-Булунга, «Доора-Халыңга турган кошкак шылалдыг колхозтарны Ленин аттыг колхозка каткаш, улуг күштүг ажыл-агыйны — «Межегей» совхоз кылдыр организаастаны хөгжүлдеге улам бурунгаар шапкын базымны болдурган. Совет эрге-чагырганын бежен чыл өөнда «Межегейин» — ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхоз кылдыр аданы база-ла таварылга эвес.

Чогум-на ол үеде совхозтуң экономиказының бижыгын хөгжөөнин, культура тургузуушкунунуң бедөөнин көргеш, шаанлагы дөртен чылдарны бодаарга, тоолда-даа ышкаш, «чаарттынган чер чалгыннаннган чон» деп тывызык чугаалаа сагышка киирер.

Совхозтуң тарылга шөлү ам 11300 гектар ажыг, оон деп кезииниден хөйү тараа культуразы, а малы 44 мун ашкан. Малдың продуктулуу болган чер ажылының дүжүткүү чылдан чылче улам-на бедип турар. Совхоз амгы үеиин күчүлүг техниказы-биле дериттинген: 98 янзы-бүрү маркалыг тракторлар, 83 янзы-бүрү маркалыг автомашиналар бар, көдөө ажыл-агыйының өске-даа нарын машина-техниказы-биле чепсегленген. Ол бүгүү камныг болгаш бүдүрүкчүлүг башкарын билир кадрлардыг.

«ССРЭ-нин 50 чылы» совхозтуң төву Алаак—Таңды районда көрүштүг суурларының бирөөзи. Бүдүрүлгенин, чурттанганын болгаш культура амыдыралдың чаа тулуглары үргүлүү немежип, бүдүн кулумчулар, кварталдар улажып турар. Совхозтуң девискәәринде бир ортумак, бир сес чылдың, бир эге школа, үш клуб, чели магазин, үш яслисал, ийи амбелге пунктузу доктаамал ажылдап турар.

Алаак суурда, совхозтуң Кара-Булун болгаш Доора-Халың салбырларында чурттанга бажыңнарының хөй нуруузу телевизорлуг, радиоприемниктиг. Ол болза кижилерниң билиинин, культуразының бедип, материалдыг болгаш чаагай чоруунун өзүп турарының тодаргай херечизи болур.

Совхозта партком секретары Владимир Ландарның бадыткаанын өзугаар алырга, суурда «Москвич» болгаш «Жигули» хуу автомашиналыг кижи бедин 33. Оларның арызында Тыва АССР-нин Дөөди Совединин депутады Дмитрий Бажанин, хөөчүн механизатор Оюн Очур-оол болгаш өскелерни-даа чижекке алап болур.

Материалдыг байлактын үндезилекчилери сураглыг кижилер: малчыннар болгаш тараажылар, механизаторлар болгаш тулугжулар хөй. Дөөди өөредилге черлерин чедиишкиннигт доосканы, ам өске черлерде, улус ажыл-агыйының, культураның янзы-бүрү алырларында чактадып турар, ол чер чурттуглар база хөй. РСФСР-нин алдарлыг башкызы Демвин Оюн, Ленинградта Герцен аттыг педагогика институдун доосканы Оюн Чөддак-оол, шулукчу Алексей Аранчор олар база Межегей чурттуглар.

Бо бүгү чурагайлар, чаарттынган көргүзүглер болза, чедиишкиниин чүгле чамдык чижектери. Ол болза Коммунистиг партиянын ленинчи национал политиказының ачызы, Совет күрүнеиин бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгалып турарының чайынналчак бадыткалыыр.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КНО-НУҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА-ның корр). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязы дүүн Нью-Йоркта ажыттынган. Бо чылын ышкаш делегейниң мындыг таарымчалыг байдалында нацияларның шуулганы кажан-даа чыглып көрбөөн боор. XXIX сессиянның соонда эрткен чыл делегейниң дүшкүүрлүг чоруунун кошкаашкынынче угланыышкынларның улам ыңайгы быжыгыышкыны-биле демдеглеттинип, ол угланыышкынар делегейниң политиктиг байдалын улам тодаралып бар чыдар. Делегей амыдыралында боттуг угланыышкынларны ханыладырынга болгаш калбартырынга Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралдын чедиишкинниг доозулганы онза чугула ужурдузалыг.

КНО-нуң үжен чыл мурнунда хүлөөп алдынган Уставы келир үеиин салгакчыларын дайынның халаштарындан чайладыр деп улустарның шиитпирлиг чоруун чарлаак. Бөгүн делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының дерээ улам-на нептереп, делегей амыдыралының чаа-чаа талаларын хаара өскелерин бүрүн болгаш бүгүниити хоруглаар дугайында айтырыгны чугула болгаш дүрген көөр айтырыг кылдыр сессияның хүн айтырыынга киирерин ССРЭ XXX сессиянын мурнуу чарыында саналдаан. Совет Эвилелинин ол чаа чугула саналын бүгү делегейде калбаа-биле таарымчалыг көрүп уткаан. Тайбынны быжыглаар дөөш, чепсегленииишкинни дүжүрер дөөш демисел КНО-нуң кол сорулгазы, ынчангаш бо талазы-биле чаа совет саналдын чугулазын болгаш чогуур үеэнде болуп турарын үнелеп чедери берге деп. Индияның КНО чанында доктаамал төлөөлекчизи Р. Джайпал демдеглөөн.

Болгарияның хөй-ниитизи Совет Эвилелинин чаа инициативазын чумү-биле деткип турар деп, «Работническо дело» солун мурнуку чүүлүнге онзалап демдеглөөн. Совет санал делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырының политиказынга чаа илигни бөөр деп, ГДР-нин «Нойес дойчланд» солуну бижөөн. Чогум-на ам, Хельсинкиге Чөвүлел хуралдын соонда, кижи төрелгетен чепсегленииишкинни дүжүрериниң талазынга тодаргай боттуг базымнарны манап турар деп, ук солун айыткан.

Бо дөөрге быжыг тайбынны хандырары дөөш демиселге социалистиг күрүнеиин чайгылыш чок даштыкы политиказының чаа үлегер-чижөө-дир деп, Польшанын «Трибуна люду» солунунуң редакция тайылбырында чугаалаан. Совет Эвилелинин инициативазы бүгү кижи төрелгетеннин кол сорулгазын чедип алырынче угланган хөделиишкиннерге Советтер чуртунуң идепкейлиг болгаш кол ролюн бадыткап турар. Бүгү чурттарга болгаш улустарга совет саналдын чугула ужур-дузалының Иракты «Ас-Саура» болгаш «Багдад обсервер» солуннары база демдеглөөн. Ядролуг чепсектиң шенелделерин бүрүн болгаш бүгү-ниити хоруглаар дугайында Совет Эвилелинин саналының дугайын улуг өөрүшкү-биле дынналдывыс деп, Японияның Нагасаки хоорайының тергиилекчизи Моротани Иоситакэ медеглөөн. ССРЭ-нин саналын КНО-нуң Кол Ассамблеязының сессиязынга чайлаш чок көөр болгаш өске чурттар база ядролуг шенелделерни хоруглаарынче боттарының эдилчөөнде күжениишкиннерин салыр боор дөөрзинге идеген турар бис деп, ол чугаалаан.

КНО-нуң хөй каът бедик бажыныың баарында туктар азар черлерде 138 күрүнеиин туктары киискип турар. Сессия үеэнде хамаарышпас хөгжүлдеиин оруунга чоокта чаа кирген каш-даа аныяк күрүнелерни КНО-га база хүлөөп алыр.

Делегейиин тайбының болгаш айыыл чок чоруун деткиир талазы-биле чепсек болур хүлөөлгелиг Каттышкан Нациялар Организациязы Чоокку Чөөн чүкте байдалдын хажыызынга база артып шылавас.

Ынчангаш КНО-нуң Кол Ассамблеязының XXX сессиязы ол айтырыгны кыйыы-биле эртпес бөлгаш араб улустарның чөптүг хөрөөн деткиир талазы-биле бодунуң сөзүн сөглөөн турары чугаажок.

Чилиде фашистиг хунтаның кара туразында ажылдаашкынларын дугайты бодунуң дөөштиг сөзүн сөглөөри, чили патриоттарны камгалаар болгаш Чилиге кижиниң эргелерин катап тургузар талазы-биле хемчеглерни алыры—КНО-нуң хүлөөлгези. Мурнуу Көрейде турар даштыкы шериглерни өөртен үнүүрер болгаш Көрейниң херектеринге даштыкы холгаарлаашкынны соксадыр чергелиг ындыг чугула айтырыгны шиитпирлөөринге база боттуг түннелдер чедип алыыр боор деп, делегейниң хөй-ниитизи маная эргелиг.

Баштайгы медөөлер өзугаар алырга, КНО-нуң Кол Ассамблеязының хүн айтырыгларында чүс ажыг айтырыгны киргеи.

Буй Тхи Нга—хөрөөженнер эвилелиниң Сайгон комитединиң даргазы. Бодунуң ашаа, МВР-ниң даргазы Хюинь Тань Фат-биле кады 1944 чылдан бөөр чурттуу хостаары дөөш демиселге ол киржип келген болгаш кара-бажыңнарга база концлагерьлерге каш удаа киргилөөн.

А. МИНЕЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

БЕРЛИНГЕ МИТИНГ

БЕРЛИН. (СЭТА). Сентябрь 14-те аная фашизмге өлурткеннериң турасхаалынга делегей хүнү-биле холбаштыр массалыг митинг болган. Митингиге хөй мун берлинчилер киришкеннер. Аная ГСЧП ТК-ның Бирги секретары Э. Хонеккер, ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүү, ГДР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Х. Зиндерман болгаш ГДР-ниң өске-даа партия болгаш күрүне ажыллакчылары олурушканнар. Аалчыларның аразында армия генералы П. И. Батовка баштаткан дайынның хоочуннарының совет комитединиң делегашиязы, Удурланыышкынның демиселчилериниң делегей федерациязының (ФИР) президентизи А. Банфи, Европаның хөй чурттарындан антифашистер бар болган.

Санал берип чүве чугаалаан ГСЧП ТК-ның Политбюро кежигүү, ТК-ның секретары К. Хагер, армия генералы П. И. Батов болган ФИР-ниң Чингине секретары А. Лот удурланыышкынның антифашистиг шимчөөшкининиң демиселчилериниң өлүм чок мөдырлыг чоруу бүгү делегейниң дешилгелиг кижилериниң чүректеринге мөңгеи-биле чурттаар деп онзалап демдеглөөннер. Европага айыыл чок чорук болган кады ажылдажылга талазы-биле Чөвүлел хуралга хүлөөп алдынган принциптер өзугаар тайбының, айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыктарынга бүгү күштерни мөңгөөрниң эргежок чугулазын илеткелчилер онзалап демдеглөөннер.

Митинг эгелөөриниң мурнунда Э. Хонеккер баштаан ГДР-ниң удуртукчулары Унтер-ден-Линденде антифашистиг шимчөөшкининиң билдинмес демиселчизиниң турасхаалынга чечектер салган.

Берлингуэрниң чугаазы

ФЛОРЕНЦИЯ. (СЭТА). Италияның Компартиязы—ажылчын ангының хөй кезииннин, чурттакчы чонунуң, аныяктарның, интеллигенцияның өлөөн кезииннин быжыг, бузулбас бүзүрелин чаалаан алган партия болур деп. ИКП-нин Чингине секретары Энрико Берлингуэр медеглөөн. «Унита» солуунун ниити национал фестивалының соолгу хүнүнде аная болган улуг митингге ол чүве чугаалаан.

Эрге-чагырганы чер-чер органнарынга чоокта чаа болган сөңгүлдөөлерниң түннелин делгеренгейи-биле анализтеп көргеш, сөңгүлдөөларның түннелинде чуртта чаа политиктиг байдал тургустунган деп, Э. Берлингуэр дөмдеглөөн. Барыын үзелдиг күштер аштырыышкынга таварышкан болгаш атказарлаар ужурга таварышканнар.

Даштыкы политика талазы-биле Италияга таарымчалыг эки инициативаны ап чоруды эргежок чугула деп, Э. Берлингуэр айыткан Делегей ареназында улуг эки өскерлиишкиннер боор турар деп, ол дөмдеглөөн, «чүүн-даа мурнунда кызымак болгаш алызын болаар ССРЭ-нин тайбын инициативазының түннелинде» болган Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганын аныгырыгларының талазы-биле чөвүлел хуралды чижек кылдыр киргеи.

ТАЙБЫҢ БОЛГАШ ЧӨПТҮГ ЧОРУК ДӨӨШ

Тайбын хөрөөнге бараан болур чугула резолюцияларны болгаш документилерни сессия хүлөөп алган.

БИСАУ. (СЭТА). Гвинея-Бисау Республиканың найысылалынга Тайбынның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң (ТБЧ) президиумунун бюрозунун сессиязы бодунун ажылын доосканн. Сессияның киржикчилери амгы үеиин чугула айтырыгларын, оон иштинде неоколониализмге удур демиселди, Африкада национал-хосталгалыг шимчөөшкинни, Португалияда, Чоокку Чөөн чүкте байдалдарны чугаалажып көргеннер.

Сессияны хаап турда чүве чугаалаан, ТБЧ-нин кол секретары Ромеш Чандра Африканың улустарынга оон улуг төөгүлүг ужур-дузалының демдеглеп, делегейниң улустарын Черге тайбынны болгаш чаңгыс эпти быжыглаары дөөш демисежиринче, империализмнин чимзениишкиннери бар болганындан серемчилелдиг чорукту бедидиринче кыйгырган.

Чугаалашкан айтырыглар талазы-биле сессия өлөөн каш резолюцияларны болгаш документилерни хүлөөп алган. Чоокку Чөөн-чүкте байдал дугайында резолюцияда ол айтырыгны чөптүг шиитпирлөөри ол районга тайбынны хандырарының кара чаңгыс чепсөө болур деп демдеглөөн.

ТБЧ эжелеттирген араб девискәәрлерден бүгү израиль шериглерни доп-дораан үндүрерип болгаш палестин улустун национал эргелерин хүндүлеп көөрүн негеп турар деп, документиде айыткан. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле КНО-нун резолюциязын тоол көрбөөн Израильге хамаарыштыр бүгү эргежок чугула хемчеглерни ап чоруларынче КНО-га болгаш тайбынны база чөптүг чорукту камгалап алырынга сонуургалдыг бүгү чазактарга кыйгырыгны резолюцияда киирген болгаш Чоокку Чөөн чүк айтырыын чедиишкиннинг шиитпирлөөринге бүгү тайбынга ынакшылдыг болгаш демократтыг күштерниң сагыш-сеткил каттыштырылгазынын эргежок чугулазын онзалап демдеглөөн.

Сессияның хүлөөп алганы вьетнам улуска чоруткан чагаазында, ТБЧ чугула национал айтырыгларны шиитпирлеп турар Вьетнамның мөдырлыг улузунга бодунуң деткимчелин бадыткаан.

Сессияны хаап турда чүве чугаалаан, Гвинея-Бисау республиканың күрүне чөвүлелиниң даргазы Луис Кабрал делегейниң хосталга болгаш хамаарышпас чорук дөөш демисежип турар улустарынга доктаамал деткимчени көргүзүп турар ТБЧ-нин ажыл-чорудулгазының чугула ужур-дузазын онзалап демдеглөөн. Национал хамаарышпас чорук дөөш демиселдин берге чылдарында Гвинея-Бисаунун улузунга ак сеткиллиг дузаны көргүскеин дөөш Совет Эвилелинге болгаш өске-даа социалистиг чурттарга ханы өөрүп четтиргенин ол база илереткен.

АНГЛИЯ. Блекпул хоорайда бооп эртип турар тред-юнионнарның Британ конгрезиниң чыл бүрүдеги 107-ги съездизинге делегаттар англи ажылчыннарның күн-ажылының байдалының дугайын болгаш социал хандырылганың айтырыгларын чугаалажып көргеннер. Съездиниң индиринден техниканың озал-ондак чок болурун хандырарының талазы-биле хемчеглерни күштелдиреринин, кырганнарга болгаш будурулгеге кемдөөн кижилерге пенсияны улгаттырарының негелделерин үндүрген.

ЧУРУКТА: Англияның хөй миллион пенсионерлериниң ядаранган байдалынга удурланган англичаннар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Демиселдиң чаа чадалары

БЕРЛИН. (СЭТА). Европага айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганын талазы-биле Чөвүлел хуралдын чедиишкиниг доозулганы Тайбынның Бүгү-делегей чөвүлелиниң ажыл-чорудулгазынга чаа аргаларны ажыткан деп, ТБЧ-нин чингине секретары Р. Чандра Берлинни таварын эртип бар чораан. АДН агентилелинге интервьюзунга онзалап демдеглөөн.

Чөвүлел хуралдын чүгле Европага салдарын эвес, харын бүгү делегейде хөгжүлдеге салдарын анализтеп көргеш, Бисауга бодунуң хуралынга ТБЧ-нин президиумунун бюрозу дүшкүүрлүг чоруктуң чаварлыышкының дедир эдлбес болдурары-биле чаа политиктиг климатты ажылдарынче тайбын талалакчыларын кыйгырган деп, ол медеглөөн.

Тайбынның Бүгү-делегей чөвүлели Чилиде бүгү политиктиг хоруглаттырганнарны хостаары дөөш демиселди күштелдирер деп, ол өөн ынай уламчылаан. Чилинин патриоттары-биле сагыш-сеткил каттыштырарының чаа конференциязын чыыллырар хугайында саналды деткип турар бис деп, ол медеглөөн.

Тайбынның Бүгү-делегей чөвүлели 1976 чылды Хельсинкиге болган Чөвүлел хуралдын түннел актызында быжыглаттынган принциптерни амыдыралга боттандырары дөөш бүгү тайбынга ынакшылдыг күштерниң идепкейлиг хөделиишкининиң чылы кылдыр чарлаан шиитпирни хүлөөп алган. Келир чыл болза Азияга коллективтиг айыыл чок чоруктуң системазын тургузарынче угланган хөделиишкиннерниң база чылы болур деп, түннелинде Р. Чандра онзалап демдеглөөн.

КЕРЭЭНИҢ ОН БЕШ ЧЫЛ ОЮ

МОГАДИШО. (СЭТА). Сомалиниң Демократтыг Республиказы биле Совет Эвилелиниң аразында дипломаттыг харылзааларны тургусканы ийи чурттарның улустарынга бүгү тала-биле кады ажылдажылганың оруун ажыткан деп, Сомалиниң революстуг дөөди чөвүлелиниң чанында Политиктиг эргелелдиң секретарының оралакчызы Абукар Шех Мохамуд медеглөөн. Дипломаттыг харылзааларны тургусканындан бөөр 15 чыл болган оюнга турасхаатканн аңаа болган байырлыг кежөөге ол чүве чугаалаан.

Интернационализмниң болгаш сагыш-сеткил каттыштырылгазының принциптерин удуртулга болдургаш, Сомалиниң хамаарышпас чоруунун баштайгы хүннериндеи эгелөөш-ле Совет Эвилели аңаа, өске аныяк күрүнелерге ышкаш, хөй чүс чылдыг хомудаңгай чорукту чок кылырынга база национал экономиказы нөвүүрериниң ак сеткилиг дузаны көргүзүп келген деп, ол онзалап демдеглөөн.

Сомали болгаш совет улустарының аразында найырал тайбынның болгаш депшилгениң эрге-ажыктарынга быжыгар база хөгжүүр дөөрзинге бүзүрелин Абукар Шех Мохамуд илереткен.

МЕДӘӘЛЕР

КӨДӘӘ ИШЧИЛЕРГЕ КОНЦЕРТТЕР

Улуг-Хем районда сес агиткультбригада бар. Олар мал чеминиң белеткелиниң болгаш тараа ажаап алыышкыныныңң үезинде ажылын улам идепкейжиткен.

Автоклуб эргелекчизи Даваа Бичии-Уругга удурткан Шагаан-Арыгның «Улуг-Хеминиң отчугаштары» агиткультбригадазы сөөлгү үеде эки ажылдап турар. Олар Хаймраканның, Ийи-Талдың, Ак-Талдың, Хөлчүктүң болгаш Таңды районда Тока аттыг совхозтуң ажыл-ишчилеринге солун программалыг концерттерни көргүскен. Районда «Билиг» ниитилел организациязының харыысалгалыг секретары А. Семис-Көк лекцияны номчуп чоруур.

Бот-тывынгыр артистерниң арызында Виктор Дөңгүр-оол, Оюн Кара-кыс болгаш өскелер-даа концерттерге идепкейлиг киржип, солун, утка-шынарлыг номерлерни көргүзүп турарлар.

Б. МААДЫ.
СЭКП райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизинің эргелекчизи.

* * *

ШКОЛАЧЫЛАРНЫҢ ДУЗАЗЫ

Чөөн-Хемчик районунуң пионерлериниң болгаш школачыларының Совет Тываның бүгү пионерлериниң база школачыларынга кыйгырыкы Каз-Хемде Сарыг-Септин № 1, 2 школаларының өөренікчилери таныжып көргеш, ону чүүлдүгзүнүп деткээн. Олар мал чеминиң белеткелинге болгаш küсküү дүжүт ажаап алыышкынынга идепкейлиг киржирин хүлээнгеш, кижи бүрүзү 40 килограмм будук-бүрү белеткээрин аазаан.

Эрткен дыштанып хүнде бо ийи школаның өөренікчилери «Лениниң орук» совхозтуң картофелин казарынга шефтеп ажылдаан. Школачылар кызымак ажылдаан түңнелинде 21 гектар картофельди каскаш, оон бүрүзүн шуптузун ажыл-агыйга бөлүп берген.

В. НИКОЛАЕВ.

* * *

ТӨЛЕВИЛЕКЧИЛЕРНИҢ АЖЫЛЫ

«Новосибирсксельхозпроект» төлевилел конторазының Тывада салбырының коллективи бистің республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының он-он янзы-бүрү чагыгларын күүседип турар. Амгы үеде салбырның ажыл-ишчилери химиктиг бүдүмелдер-биле саваңны мал чеми кылдыр белеткээр пунктуларның төлевилелин кылып турар. Бо сорулганы чедиишкиниг шиитпирлээри ниитиниң малын кыштан хүр ажырарынга биче эвес дузаны чедирер.

Төлевилекчилериң Тывада салбырының ажылдакчылары элээн хөй төлевилел ажылдарын кылган. 600 баш бода малды семирти азыраар шөлчүүштің төлевилелин дооскан, ону «Барлык» совхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда тудуп эгелээн.

Бистің корр.

* * *

ЗОЛОТИНКАГА БЕЛЕК

Аныяк белорус чурукчулар Л. Марченко, Н. Рыжиков, Г. Мазуров, Л. Гаршковоз ыраккы тайгада Золотинка суурдан боттарының чуруур чуруктарының маадырларын тып алган. Олар БАМ-га командировкалап чорааш, келир үеде чуруур чуруктарының үндезини болур он-он карандашбиле шыйган төлевилелдерни алгаш келген. Аныяк чурукчуларның чогаадыкчы отчедун республиканың Чурукчулар эвилелиниң баштаар чери чүүлдүгзүнүп көргеп.

— Совет Эвилелиниң Маадыры Николай Кедышко аттыг комсомолчу-аныяктарның отрядынга ийи ай ажылдадывыс. Олар амгы үениң чараш хоорайы—Золотинканы тудуп турар. Оолдар болгаш уруглар эмак-хөгүү, эрес-шудургу, күштүү, ынчангаш оларны көргүзер сорулганы салган бис—деп, Леонид Марченко чугаалап турар.

БАМ-ның тудугжуларынга тураскааткан ажылдарын аныяк чурукчулар Золотинка суурнуң чүүттакчыларынга белекке бээрин шиитпирлээн.

(СЭТА-ның корр.).
Минск.

Акым бугайында тоожу

Е. ТАНОВА.

(Эгези: № 316 «Шында»).

Ковровка келир билек, тыва дайынчыларны чылгы турар черже боттарынга ат шилип алыры-биле чедире берген. Шупту-ла бир үениң, чел, кудуруу эстен турар оглаа аттарны көрүп кааш, азий чурттуг кижилериң карактарында оттар хыва берген.

—Шилиир-даа чүве чок, турааланын тудуп ап болур чүве ышкажыл, оолдар, тулганна аттар-дыр, боларның арызында Тыаадан база келген аттар бар боор—деп, Мезил-оол хөөреп үнген. Чылбак хамык аттарның арызындан адазының фронтуга дузаламчыга берипкеин Бедик-Каразыбиле дыка дөмей атты шилип алган. Даштыкы хевири дээрден башка чогум аажы-чаңы кайын Бедик-Кара дег боор, ынчангаш ооң-биле баштай таптыг таныжып алыр апаар. Аттты аай-дедир чедип, чазап, сыйбап, эзертеп турда, элээн үе эрте берген. А Чылбактың эштери шагда-ла аттарының кырында, өрү-куду челзип, шенеп турганнар. Эгениичел кыстарны дег кызылзымаар арынны болза-даа, эрес-кайгалы шала сыгырзымаар карактарында кыптыгып чоруур Барыын чурттуг Доңгак Таржаз мунган аңдының аажы-чаңын дораан-на шиңгээдип апканы илдеп. Колун, чиримин дыңзыдып турган Чылбакка шала ээгиледипкен шаап келгеш:

— Чоп эм-даа черден адырылбаан сен, Чылбак. Дайын шөлүнге мындыг оожум болзунза, калаар-ла болгай—дээн.

— Дайын шөлүнге ындыг харын—деп, Чылбак чөпшээрешкеш, аңдынга чинги кончуг олурупкан.

Дайынга белеткел элээн үр үргүлүүлээн. Бир катап часпас адарынга өөредилге үезинде Чылбак биле Мөңгештей кожа чытканнар. Шимчеп турар дүрзүлерже шыгаап алгаш адып чыткан Чылбактың боозунуң ыыды чиде берген. Ол шывырацайнып турар кижи дүрзүлерже кезе кайгап алган, шимчеп дивейн чыткан. Мөңгештей ооң эктинден тыртпышаан айтырган:

— Канчап баардың, турупту бе?

— Чок, боданып чыдарым ол-дур ийин.

— Күжүрүм, дайын шөлүнге мынчаар шөлээн боданып чыдар болза, дайзын сени таваар чок кылып каар болгай.

— Дайын шөлүнге ынчанмайн канчаар. Ол дайзыннар бо карацайнып турар дүрзүлер дег аваа-ла кайын амыр шуужуп турар чүве деп. Элдеп-ле чүве-дир ам. Кижилер кижилерже шыгаап алгаш боолаар. Ан-мец ышкаш. Ол немецтер Төрээн чуртунга сыңмаан бе? Өске чуртту эжелээр, ооң чонун кулданыр деп оларга кым өөреткеннил? Ол Гитлер чүү кончуг шулбус дээр силер. Хамыктың мурнуында ону шаажылаар болза, кончуг-ла эки боор ийик.

— Ийе, ону шаажылаар үе ам келгеп деп бил. Харын, мен ону сеңээ тудуп эккеп бээр мен, таптыг шаажылаар сен көрем.

Оолдарның чугаазын артындан дыңнап турган старшина Дажы-Серен оларга чугаалаан.

— Эй, Гитлериң шаажылакчылары, дыңнадыңар бе, бистің дайынчы белеткелиристи хынаар дээш, Москвада аттыг шериг штавындан генерал-полковник кел чыдар-дыр. Боо адын билириристи көргүстүүзе, ат мунуп билириристи көргүзер ужурлуг бис.

Генерал-полковниктің келирин үр манаваннар. Чыскаалга турган тыва эки турачылар элээн хөй улуг дужаалдыг офицерлер арызындан чолдаксымаар тырып мага-боттуг, кирбей кара салдыг. Буденный-биле арын-шырайынып дөмей кончуг генералды дораан эскерип каанар. Ол Ока Иванович Городовиков болган.

— Ындазында тываларының але—дээн бир-ле үн аяар дыңналган.

— Генерал-полковник калмык сөөктүг кижи дээр чорду—деп ол дугайын баш удур билип алган старшина Дажы-Серениң үнүн Чылбак таныш каан. Көрүлде эгелээн. Ока Иванович капитан Кечил-оолдуң бодуп баштадыр, дайынчы бүрүзүнүң белеткелин оваарымчалыг хынап көрүп турган. Чылбак эштерин көрүп турарга олар шынап-ла бүгү назынында ат мунуп алгаш шаптараззыннар ажа халып, селеме-биле ыяш одура шаап чораан ышкаш сагындырган. Чылбак бодуп бодаарга, ол ат мунар талазы-биле эштериниң эң-не дора ышкаш болган. Бир-ле катап өөредилге үезинде Мөңгештейниң аңаа чугаалаанын сактып келген.

— Сен аттка арай аамай хире кижи-дир сен. Аттка черле шаап-даа чорбаан боор сен.

Шынап-ла шаанда бир кыргаи-авазы халыдан аарый бээрге, куш дап бажында Чаданадан эмчи чалаар дээш Бедик-Каразын мунупкаш Хемчик хемни кешкенин безин билбейн, садырадып олургада ону шаажылаар болза, кончуг-ла эки боор ийик.

— Ийе, ону шаажылаар үе ам келгеп деп бил. Харын, мен ону сеңээ тудуп эккеп бээр мен, таптыг шаажылаар сен көрем.

Оолдарның чугаазын артындан дыңнап турган старшина Дажы-Серен оларга чугаалаан.

— Эй, Гитлериң шаажылакчылары, дыңнадыңар бе, бистің дайынчы белеткелиристи хынаар дээш, Москвада аттыг шериг штавындан генерал-полковник кел чыдар-дыр. Боо адын билириристи көргүстүүзе, ат мунуп билириристи көргүзер ужурлуг бис.

Генерал-полковниктің келирин үр манаваннар. Чыскаалга турган тыва эки турачылар элээн хөй улуг дужаалдыг офицерлер арызындан чолдаксымаар тырып мага-боттуг, кирбей кара салдыг. Буденный-биле арын-шырайынып дөмей кончуг генералды дораан эскерип каанар. Ол Ока Иванович Городовиков болган.

— Ындазында тываларының але—дээн бир-ле үн аяар дыңналган.

— Генерал-полковник калмык сөөктүг кижи дээр чорду—деп ол дугайын баш удур билип алган старшина Дажы-Серениң үнүн Чылбак таныш каан. Көрүлде эгелээн. Ока Иванович капитан Кечил-оолдуң бодуп баштадыр, дайынчы бүрүзүнүң белеткелин оваарымчалыг хынап көрүп турган. Чылбак эштерин көрүп турарга олар шынап-ла бүгү назынында ат мунуп алгаш шаптараззыннар ажа халып, селеме-биле ыяш одура шаап чораан ышкаш сагындырган. Чылбак бодуп бодаарга, ол ат мунар талазы-биле эштериниң эң-не дора ышкаш болган. Бир-ле катап өөредилге үезинде Мөңгештейниң аңаа чугаалаанын сактып келген.

— Сен аттка арай аамай хире кижи-дир сен. Аттка черле шаап-даа чорбаан боор сен.

Шынап-ла шаанда бир кыргаи-авазы халыдан аарый бээрге, куш дап бажында Чаданадан эмчи чалаар дээш Бедик-Каразын мунупкаш Хемчик хемни кешкенин безин билбейн, садырадып олургаын санаваска. Чылбак черле аттка дүрген шаап чораанын сактып чадаан. Чарыш аңды Саралазын чүгле дуңмазы Шагдыр-оол мунар чораан. Ат мунуп билири шериг кижиниң база бир эртеми дээрзин Чылбак Ковровка келгеш билип алган. Көрүлде уламчылаваышаан. Чылбак Бедик-Караның дынын дыңзыды туткаш, ооң мойнун часкаылаан. Аңды сактырга «сеня-не шыдаар болзуңза, мен сеня хомудатпас мен» дээнизиг угаанныг карактары-биле көрүп турган. Шынап-ла күжүр ат дайынчының сеткилин билгени ол ийикпе, азы дайынчы эштериниң эрес, кашпагайы, оларның деткимчелиг көрүжү ону чалгыналканы ол ийикпе. Чылбак көрүлдеге эштериниң бичии-даа дудак чок болган.

Ока Иванович тыва дайынчыларының чанынга чедип келгеш, шагда-ла оларны таныр кижи дег чугаалажы берген. Чылбактың эгезинде хевизиг-ле кандай болганы генералдың караандан кайын чаштынар ийик. Ынчалза-даа ооң ажылдап турарының шудургузун ол дораан эскерип каан. Бо-даа база эштериниңден дудак чок-тур деп билген. Ол Чылбактың хүргүл карактарынче дорт көргеш, бүзүрелдиг чугаалаан:

— Сен база ат мунуп билир-дир сен, солдат!

Генералдың ол сөстерин тыва дайынчылар оларның шуптузунга салган эки демдек дег хүлээп алганнар. Мөңгештей Чылбактың өштүнден дыңзыдыр тудуп каан.

Эки турачыларның дайынчы белеткели генерал-полковниктің сеткилинге дыка таарышкан. Ол кады чораан офицерлериңе чугаалаан:

— Саян артындан келген эзирлер төрүмелинден аттка чоруур кылдыр чаяаттынган улус-тур.

Ока Иванович чоруп тура, капитан Кечил-оолдуң холун дыңзыды туткаш: «Эки белеткелиңер дээш, байыр чедирип тур мен. Дайынчы оруңарга улуг чедиишкиниерни күзедимэ—дээн.

3. БАШТАЙГЫ ТУЛЧУУШКУН

1943 чылдың кадыг-дошкун сөөлгү айлары. Массалыы-биле чылча шаптырын эгелээн дайзын, балыглаткан араатан дег, ижээнинче дескен тудум, дерзин үүлгедиглерни улам күштелдирип турган. Орук дургаар таваржын тургулаан өртеп, хуюк хоорай, суурларны, когарап, түрегдээн, бертик-бежел кырган, чалыы кижилерни көргеш, дайын деп чүвеш бир дугаар көрүп турар аныяк тыва дайынчыларның сеткилин килеп долуп чорааи. Тыва эки турачыларны болгаш оларның ат-хөлүн соорткен состав Белоруссияның Рославль хоорайга доктаай берген. Үр эвес дыштанган соонда, олар аттарынга олурушкаш, хоорайдан дөртен километр хире черде Снегиревка суурга чедир кага бергениер. Ол суурже чоокшулаан тудум дайынның шимээн-даажы улам тода дыңналып, өртеңзиг, дарызыг чыг доктаамал чытталып турар апарган. Кезек-кезек болгандала ыыаар чер дүвүнде дег даанı диңилээн соонда, чер сиртинейни бээр, Чылбактың сагыжынга ашактарның «хөл бугазы бустай берген» деп чугаалажыры. Кызыл-Тайга кырында Сүт-Хөлдүң дожу шала часкаар тигленип, чарлып туфар үеде даажы-даа сагындырар.

Тыва эки турачылар Морозов аттыг 8-ки аттыг шериг дивизиязының 31-ги гвардейжи аттыг шериг полугунга кээп каттышкан. Полк командири Ефим Попов полктүң өске командирлеринбиле кады, тыва дайынчыларны шагда-ла маңаан, билир таныштары дег уткуп алган. Хамааты дайын үезинден бээр алдар-сураглыг ол полктүң 4-кү эскадрону апарганынга, база гвардейжи деп атты оларга тывысканынга тыва дайынчылар чоргаарланып, арызында баштактанып турганнар.

— Гвардейжи аңаа дайынчы Чылбак, «Капитаныңар уруун» менди чаагай чедирип келдим, хүлээп ап көрүңер—деп, баштактанмышаан, Мезил-оол аккөк карттыг кылын номну Чылбакче сунган.

— «Капитан уруу» ам бо дег өргээзиниден үнмес деп билицер, ат кырынга кайын ном номчуттунар—дээш, номун чүктет хавынче камныы кончуг суп алган. Оон ыңай оларга шынап-ла ном номчуур чай турбаан. Эки турачыларның каттышканы 31-ги полк оон ыңай барык-ла муң ажыг километр черни ат кырынга марш-биле эткеш, фронтунуң мурнуку шугумунга кирип келген. Ам ооң мурнунда улуг сорулга—немецтериң 4-кү танк шериниң кезектеринге удур чорудар Луцк-Ровно операциязынга киржири. Ол операция шыңгыы болгаш аныяк дайынчыларга улуг шылгалда дээрзин эки турачылар билип турганнар.

Тыва дайынчыларның бактаан киргеин 31-ги полк өзулуг-ла интернационалчы полк болган. Ооң дөрт эскадроннарының командирлери безин дөрт янзы национаддыг. Олар дораан-на аразында таныжып, чоокшулажы бергеннер. Полк командири Ефим Попов эскадрон командирлерин чыый тырткаш, оларның мурнунда турар сорулгаларны чугаалаан: дайзының шыңгыы камгалал кылгаш чыдыпкан чери Деражно суурну хостаары—интернационалчы полкка онаашкан. Полк командири сумказындан бичежек болза-даа тодазы кончуг картаны ушта тыртып келгеш, Деражно суурнуң туружун болгаш немец камгалалдың кол-кол точкаларын көргүскеш, олче халдаарының тактиказын тайылбырлап берген. Ооң соонда полк суур чоогунда арга иштинге быжыглаып алыры-биле шаап кирип келген. Оон ырак эвесте Горынь хемниң ындыы талазында Деражно суур чаттыла берген чыткан. Полк атакага белеткени берген.

Команда чаңгыланып үнери билек, четтиклейн турган гвардейжилер девиржип турган аттарының тынын салыпкан. Күүлүг «Урра» диңмиреп, селемелер хүнге кылаңайны берген. Чылбак сактырга, ол бодуга эзин аайы-биле чинги кончуг ужугун олурар ышкаш болган. Мурнунда чораан Мөңгештейниң аңдының дуюу черге дээр-дегбес, ооң узун шинелиниң эдектери чалгыннар дег соңгаар эстеп чораан. Дайзының камгалалы күштүг болгаш ол туружун дүжүп бербес дээш бүгү-ле аргаларын хереглеп, үтер-боо болгаш транспортерлардан бар-ла шаа-биле бүлгүртүп турган. Полк каш удаа халдаашкын кылган соонда, камгалалче киргеш, эде чыскаалыр ужурга таварышкан. Тыва эскадрон улуг чоога иштинге киргеш, катап халдаарынга белеткени берген. Кулак уюк турган дааш-шимээн бичии када намдай берген. Дайынчылар ам аттарының эзер, чонаан эдип, колун-чиримин дыңзыдып, боо-чепсээн хынап турганнар. Чылбактың чоогунга чораан Барыын чурттуг баштаксымаар Таржаа хөөреп үнген:

(Уланчылыг.).

ИВАН ФЕДОРОВ ПАРЛААН

Ном садыының букинистиг килдизинге баштайгы парлакчы Иван Федоровтуң парлааны номга чүгле ында-хаая таваржын болур. Астраханының букинистери ховар таварылганың хереченин болганнар. Оларга Острожскиниң судуру—Славян дылга бижиттинген баштайгы судур ному таваржы берген. Ооң алдын кудун турган чайырлаан хөм картын, ында парлаан бурунгу танманы, онза чараш эгелерин Иван Федоров кылган.

Кажан Федоров Москвага ажылдап турда, ооң ажылынга таарзынмас кижилер тыпты бээрге, баштайгы парлакчы Литвага түр када чурттай бээр, ооң шала сөөлүредир Львовка көжүп чедип кээр. Ынчалза-даа аңаа база-ла шажын-чүдүрлениң сагыл четтирикчилери ону көөр хөөн чок уткуп аарлар. Ынчап турган князь Константин Острожскиниң чалаанын өзугээр Острогка ажылдап эгелээр. Ынчан ол үеде бирги чергении ол санаттырып турган типографияны ажыткан болгаш 1581 чылда Иван Федоров сураглыг Острожскиниң судурун чырыкче парлап үндүрген. Ол ном—XVI чүс чылда типография хөрзениң сайзырап хөгжөөнинин дээди чадазының үлегери болбушаан, баштайгы өрус парлакчының сөөлгү ажылы болган.

Ук ном Астраханга Волга баштарындан дамчып келген. Ам ол XVI чүс чылдың өрус культуразының кайгамчык тураскаалы болуп, Астраханының чурт-шинчилел музейинге төлептиг черни эзлээри чугаажок.

А. ШЛЯКОВ,
СЭТА-ның корр.

Астрахань.

Немей бижилге дээш шииткен

«Астрахань көдээ тудуг» трестиң № 247 механизастаттынган кожүп чоруур колонназының начальники И. С. Логинов болгаш МКК-ның бүдүрүлге-техниктиг килдизиниң начальники Ю. Н. Асланов ажылды эки кылган деп көргүзери-биле база ажыл төлевириниң фондузун өстүрүп алыры-биле ТСЭ органнарынче, трестче болгаш тудуг банкызының область конторазынче чорудар статистикалыг отчёттарынга кылдынган болгаш доозулбаан тудуг-монтаж ажылдарының хемчээлиниң дугайында бедиткен хоозун сантүңнерни сагыштыы-биле киирип турганнар. Ол сорулга-биле олар билип турда-ла, меге актыларны тургузуп турган. Астраханының область судунуң илереткени-биле алырга, оларның буруузу-биле тудуг ажылдарының хемчээлин чүс-чүс муң рубльге улгаттырган.

РСФСР-ниң Дээди судунуң кеземче херектериниң талазыбиле суд коллегиязы ол херек тәлазы-биле хомудалды көргеш, Логиновту 2 чыл хосталгазын казып, Аслановту бүдүн чартык чыл иштинде шенелдебиле хосталгазын казып, ол чылдарны күш-ажылга албан-биле эрттирер кылдыр шииткен.

(СЭТА).

СУД ЗАЛЫНДАН

«Метрополитен» музейниң шилиндек чуруктары

МОСКВА. А. С. Пушкин аттыг уран чуруулганың уран чүүлүнүң Күрүне музейинде «Метрополитен» музейниң (АКШ) 100 чуруктарының делгелгеин ажыттынган. Ында уран чуруулганың италия, немец, нидерланд, испан, француз, англи болгаш америк школаларының ажылдарын делгеп көргүскен. Совет музейлериниң чыылдаларында оларның чогаадыкчы ажылдары көргүстүнмээн барын европейжи сураглыг мастерлериниң бийиргериниң чураан чогаалдары ол чуруктарның аразында бар.

«Метрополитен» музейниң чүс чуруктары» делгелгени америк тала «ССРЭ-нин девискээринде культураның болгаш уран чүүлдүң эң-не бүрүнгү турааскаалдары» деп совет делгелгете харыы кылдыр чоруткан.

ЧУРУКТА: чурукчу Жорж де Латурнуң (1593—1652) чураанын «Төлгечи» деп чурук. Француз школа.

«Мадам Х. (Мадам Пьер Готро)». Хеден, дозу. Ону 1884 чылда чураан. Чурукчу Джон Сингер Сарджент (1856—1925). Америк школа.

1630 чылдарының ортаа үезиниң «Оливарес герцогтуң портреди» деп чурук (хеден, дозу). Чурукчу Диего де Сильва Веласкес (1599—1660). Испан школа.

В. Чередниченкониң фотолары.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

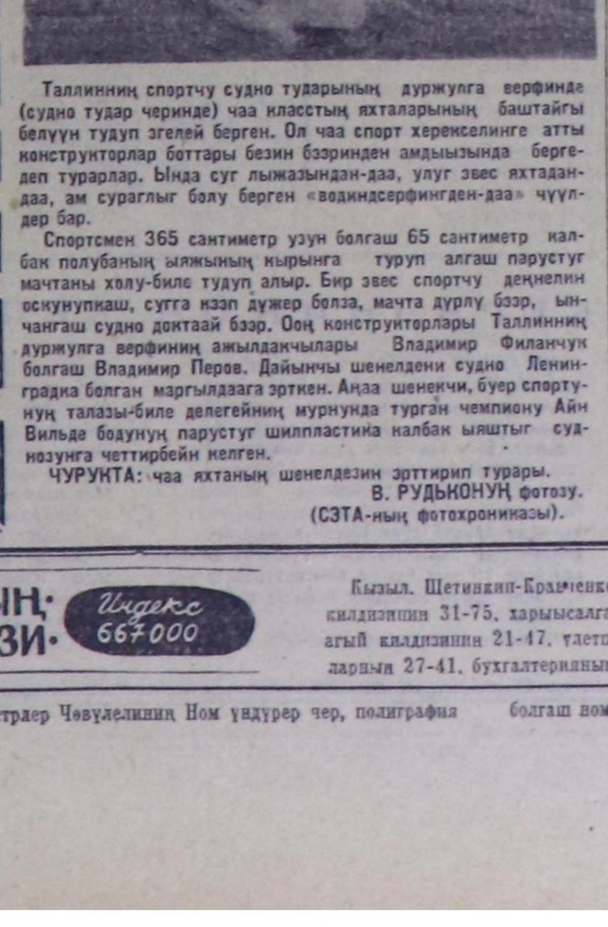

Таллиннің спортчу судно тударының дуржулга верфинде (судно тудар черинде) чаа класстың яхталарының баштайгы белүүн тудуп эгелей берген. Ол чаа спорт херекселинге атты конструкторлар боттары безин бээринден амдыызында бергеп турарлар. Ында суг лыжазындан-даа, улуг эвес яхтандаа, ам сураглыг болу берген «водиндсерфингден-даа» чүүлдер бар.

Спортсмен 365 сантиметр узун болгаш 65 сантиметр калбак полубаның ыяжының нырынга туруп алгаш парустуг мачтаны холу-биле тудуп алыр. Бир эвес спортчу деңнелин оскунупкаш, сугга кээп дүжер болза, мачта дүрлү бээр, ынчангаш судно доктаай бээр. Ооң конструкторлары Таллиннің дуржулга верфиниң ажылдакчылары Владимир Филанчук болгаш Владимир Перов. Дайынчы шенелдени судно Ленинградка болган маргылдаага эрткен. Аңаа шенекчи, буер спортунуң талазы-биле делегейниң мурнунда турган чемпиону Айн Вильде бодунуң парустуг шилпластика калбак ыяштыг судноузунга четтирбейн келген.

ЧУРУКТА: чаа яхтаның шенелдезин эрттирип турары.

В. РУДЬКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Алгаар

Бүгүн республикага бүргеп, аязыр дымырадып чаар, барыын районнарга чагбас. Хат секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температураза даглларга 9—14, өскелеринге 14—19 градус чылыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температураза 14—16 градус чылыг болур.

Телевидение

СЕНТЯБРЬ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

9.00—Медээлер.
9.10—Хостуг хүрешке делегей чемпионады. Минскиден дамчыдылга. Өөнүт.
9.50—М. Твен— «Тажы болгаш ядамык». Өөнүт.
10.30 — Уругларга фильм. «Экин, Москва!» Уран-чечен фильм.
12.05—Поэзия. «Янис Райнис». Өөнүт.
12.30—Киножурнал.
12.40—Спортчу программа. 1. Хостуг хүрешке делегей чемпионады. Минскиден дамчыдылга. 2. Аар атлетикага делегейниң болгаш Европаның чемпионады. В. И. Ленин аттыг Төп стадионунуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Өөнүт.
13.45—«Кижи болгаш хоойлу».

КЫЗЫЛДАН

14.15—Уругларга фильмиер. «Цабуня», «Аныяк корреспондентилериниң Папанин-биле ужуражыышкыны», «Бистің аалчыларывыс».

МОСКВАДАН

15.30—«Экран өөнүктерин чыып тур». ССРЭ—ПУР. Өөнүт.
16.15—«Бодуңну шылга». Аныяктарга өөредиглиг викторина. Киевтен өөнүт дамчыдылга.
17.30—«Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга.
18.30—Мультфильм.

МОСКВАДАН

18.40—«Адаларның алдарының оруу-биле». Совет улустуң революсчу, дайынчы болгаш күш-ажылчы алдарының черлериниң аныяктарының походунуң тиилекчилериниң Бүгү-эвилелдиң 7-ги слёдунуң ажыдыышкынынга.
19.00—Киножурнал.
19.10—«Кижи болгаш хоойлу».
19.40—«Омега» хевири». Хөй сериялыг уран-чечен телефильм. 3-кү серия.

КЫЗЫЛДАН

20.55—Телемедээлер.
21.10—«Хамааты камгалалының билиглериң — кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга.
21.20—Телемедээлер.
21.30—Документалдыг фильм.
21.40—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

21.45—«Болуңну шылга». Аныяктарга өөредиглиг викторина. Киевтен өөнүт дамчыдылга.
23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бешки халдаашкын» (1-ги, 2-ги сериялары) 9.30, 12.20, 15.10, 18.00, 20.50 шактарда.
«ПИОНЕР»: Киночыынды 10, «Вероника ээп келген» 11.10, 13.20, 15.00, «Кол хүн» 16.10, 19.00, 20.30 шактарда.
«КАА-ХЕМ»: «Бобби» (1-ги, 2-ги сериялары) 14.30, 17.20, 20.10 шактарда.
«ВОСТОК»: «Максим Перепелица» 15.00, «Дээрги 420» (1-ги, 2-ги сериялары) 16.50, 19.50 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ · Индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчызының 35-24, пропаганда килдизинин 31-75, харыысалгалыг секретарының 23-54, партийжи амыдырал килдизинин 37-13, культура килдизинин 23-54, өдөө ажылагый килдизинин 21-47, үлетпүр килдизинин 22-64, чагаа килдизинин 41-27, информация база совет тургузуг килдизинин 20-60, корректорларның 27-41, бухгалтериянын 50-22, солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

ТИРАЖЫ 15877. ЧАГЫГ № 224.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 1).

ТС—00916.